DOCUMENT RESUME

ED 389 472 PS 023 960

AUTHOR	Bergeling, Ann-Sofie; Gustavsson, Maria
TITLE	Samling pa mattan: En utvardering av integrerad skolbarnsomsorg (SKOBO) inom Finspangs Kommun (Integration of Pre-School and School Children).
INSTITUTION	Linkoping Univ. (Sweden). Dept. of Education and Psychology.
REPORT NO	ISBN-91-7871-618-7; ISSN-0282-4957; LiU-PEK-R-189
PUB DATE	Oct 95
NOTE	89p.
AVAILABLE FROM	Linkopings University, Department of Education and Psychology, S-581 83 Linkoping, Sweden.
PUB TYPE	Reports - Evaluative/Feasibility (142)
LANGUAGE	Swedish
EDRS PRICE	MF01/PC04 Plus Postage.
DESCRIPTORS	Cooperative Planning; Foreign Countries; Individualized Instruction; Interpersonal Competence; *Mixed Age Grouping; Outcomes of Education; Parent Attitudes; *Preschool Education; *Primary Education; Program Effectiveness; Program Evaluation; Student Centered Curriculum; Teacher Attitudes; Team Teaching
IDENTIFIERS	Developmentally Appropriate Programs; Sweden

ABSTRACT

This study evaluated a project for integrating preschool- and school-age children in a joint educational program. The integration project (SKOBO) has been implemented in all education units in the investigated municipality. Each school has, however, had a considerable degree of freedom in carrying out the program with the potential to find its "own path." The classes in SKOBO consist of children 6-9 years old. The teacher and preschool staff cooperate in the school work, which is mainly individualized. Each child works with tasks that are appropriate according to the child's degree of maturity and his or her needs and interests. The staff cooperation during the school day makes possible the synthesis of both school work and play. Care and education are combined, and the personnel can make use of their different qualifications in a cooperative fashion with the child in focus. The aim of the present study is to investigate, using interviews, how the staff (on three studied units) and the parents of the children comprehend the integration program. In addition, the interaction of staff with staff, children with children, and staff with children was observed. The study found that the units (two classes with staff) work out their own models for integration. Among the things that differ are: (1) the nature and extent of cooperation between teachers and preschool staff; (2) the extent of integration of children of different ages in the classroom (quite often the six-year-olds were not taught in the main classroom, but separately.) Both the staff and the parents believe that this kind of program favors the social development of children. They are, however, unsure whether it also favors the intellectual development of the child. (Author/HTH)

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION
CENTER (ERIC)
X This document has been reproduced as received from the person or organization originating it.
☐ Minor changes have been made to improve reproduction quality.
• Points of view or opinions stated in this document do not necessarily represent official OERI position or policy.

ED 389 472

Samling på mattan

En utvärdering av integrerad skolbarnsomsorg (SKOBO) inom Finspångs Kommun

Ann-Sofie Bergeling och Maria Gustavsson

PERMISSION TO REPRODUCE THIS
MATERIAL HAS BEEN GRANTED BY
C. Helmberg
TO THE EDUCATIONAL RESOURCES
INFORMATION CENTER (ERIC).

Linköpings Universitet
Institutionen för pedagogik och psykologi
LiU-PEK-R-189
Oktober 1995

BEST COPY AVAILABLE

Samling på mattan

En utvärdering av integrerad skolbarnsomsorg (SKOBO) inom Finspångs Kommun

Ann-Sofie Bergeling och Maria Gustavsson

Linköpings Universitet
Institutionen för pedagogik och psykologi
LiU-PEK-R-189
Oktober 1995

LINKÖPINGS UNIVERSITET
Institutionen för pedagogik
och psykologi
LiU-PEK-R-189

SAMLING PÅ MATTAN
En utvärdering av integrerad skolbarnsomsorg
(SKOBO) inom Finspångs Kommun

Ann-Sofie Bergeling
Maria Gustavsson

ISBN 91-7871-618-7
ISSN 0282-4957

Tryck: UniTryck, Linköping 1995

Linköpings Universitet
Institutionen för pedagogik och psykologi
S-581 83 Linköping, Sweden
Tel 013-28 10 00

Innehållsförteckning

Sid

FÖRORD

Kapitel 1
INLEDNING 1
Om SKOBO-projektet 1
Bakgrund 1
SKOBOs målsättning och intention 2
Utvärderingen 3
Datainsamling och datainsamlingsmetoder 4
Bearbetning och analys 5

Kapitel 2
MÅSEN 7
Några bakgrundsdata 7
Inne- och utemiljön 7
Personalgruppen 7
Föräldragruppens åsikter 9
Beskrivning av verksamheten 9
Den samlade verksamhetsdagen 9
Morgon- och eftermiddagsomsorg 13
Verksamhetens mål och utformning 14
Personalens mål med verksamheten 14
Hur personalen utformar verksamheten 15
Hur fungerar det i klassrummen? 18
Uppfattningar om SKOBO-verksamheten 20
Samverkan mellan olika personalkategorier 20
Blandade åldersgrupper 22
SKOBO - en besparingsåtgärd! 26
Sammanfattning Måsen 27

Kapitel 3
HÖKEN 29
Några bakgrundsdata 29
Inne och ute miljön 29
Personalgruppen 29
Föräldragruppens åsikter 31

Beskrivning av verksamheten 32
Den samlade verksamhetsdagen 32
Morgon- och eftermiddagsomsorg 34
Verksamhetens mål och utformning 35
Personalens mål med verksamheten 35
Hur personalen utformar verksamheten 36
Hur fungerar det i klassrummen? 38
Uppfattningar om SKOBO-verksamheten 39
Samverkan mellan olika personalkategorier 39
Blandade åldersgrupper 42
SKOBO-idén 45
Sammanfattning Höken 46

Kapitel 4
BJÖRKTRASTEN 49
Några bakgrundsdata 49
Inne- och utemiljön 49
Personalgruppen 50
Föräldragruppens åsikter 51
Beskrivning av verksamheten 52
Den samlade verksamhetsdagen 52
Morgon- och eftermiddagsomsorg 55
Verksamhetens mål och utformning 55
Personalens mål med verksamheten 55
Hur utformar personalen verksamheten? 56
Hur fungerar det i klassrummen? 59
Uppfattningar om SKOBO-verksamheten 61
Samverkan mellan barn och åldersintegration 61
Samverkan i personalgruppen 63
Föräldraengagemanget 67
Blev SKOBO som det var tänkt? 67
Sammanfattning Björktrasten 68

Kapitel 5
SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH AVSLUTANDE REFLEXION 71
En integrerad verksamhet 71
Tre olika SKOBO-modeller 72
Två kulturer – hur går det att samverka? 73
SKOBO-barn – är det små sexåringar och bortglömda nioåringar? 75
Några reflektioner ... 76
Om förändringsarbete 76
Om SKOBO – som framtidsmodell 77

REFERENSER 79

FÖRORD

Detta är ett projekt av utvärderande karaktär som avser att belysa SKOBO-verksamheten (samverkan skola - barnomsorg) i Finspångs kommun. Kommunen var initiativtagare till detta projekt och kommunen finansierar också projektet.

Projektgruppen har samverkat med en referensgrupp[1] bestående av representanter för Finspångs Kommun.

Under läsåret 1994/1995 har tre SKOBO-enheter studerats. Personal och föräldrar på respektive enhet har intervjuats och verksamheten har observerats. I denna rapport redovisas verksamhetsutvärderingen.

Studien har genomförts av Ann-Sofie Bergeling och Maria Gustavsson båda doktorander vid institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings universitet.

Till lärare, personal, elever och föräldrar vid de tre SKOBO-enheterna, som delat med sig av arbete, synpunkter och funderingar, riktas ett varmt tack, liksom till referensgruppen som bistått projektet med värdefulla synpunkter.

Linköping juni 1995

Bodil Ekholm
Fil. Dr/Projektledare

[1]Referensgrupp: Kerstin Berg, projektledare SKOBO, Lars Filipsson, rektor och Hans Lindberg, ansvarig för utrednings- och utvecklingsfrågor inom kommunen.

Kapitel 1

INLEDNING

Om SKOBO-projektet

Bakgrund

Social- och skolförvaltningen inom Finspångs kommun har sedan 1990 bedrivit ett utvecklingsprojekt kring skolbarnsomsorgen kallat SKOBO. I juni 1991 beslutade kommunfullmäktige om att anta mål och riktlinjer för SKOBO. I augusti samma år tillsattes en arbetsgrupp som hade till uppgift att utarbeta ett pedagogiskt program för verksamheten. Uppdraget var mer precist att ta fram en organisationsplan för samverkan mellan och integration av skolans lågstadium, deltidsförskola och fritidshem (barn 6-9 år). Detta arbete har resulterat i en ny organisation för skola och barnomsorg inom kommunen.

De grundläggande föreställningarna i projektet[2] är att barn utvecklas och mognar i olika takt. Varje barn bör inom skola och barnomsorg få arbeta med sådant som intresserar och överensstämmer med dess mognad. Inom SKOBO, där klasserna är åldersintegrerade, finns möjligheter att möta barnet där barnet är. Denna möjlighet har inte funnits i samma utsträckning tidigare, även om många lärare arbetat med individualiserad undervisning.

De vuxna som arbetar med barnen inom skola och barnomsorg har olika utbildning, kompetens och erfarenhet. Inom SKOBO bör personalen kunna samverka och dela med sig till varandra av sin unika kunskap. På detta sätt får de vuxna en större förståelse för barnets alla sidor och de kan följa barnet i olika verksamhetsformer under dagen. En helhetssyn blir möjlig. Genom samarbete över kompetensgränser blir det dessutom möjligt att få en gemensam grundsyn. Detta innebär att personalen kan komma fram till ett gemensamt förhållnings- och arbetssätt i verksamheten. Sådant som tidigare varit åtskilt t ex verksamhetsplanering, arbetsledning, fortbildning, inom- och utomhusmiljö ska nu vara gemensamt.

Det är således skola och barnomsorg som tillsammans ska forma och ta ansvar för att SKOBO ska kunna realiseras inom kommunen. Det framhålls emellertid i det pedagogiska programmet (1991, sid 7) att:

---

[2]De grundläggande föreställningarna redovisas i "Pedagogiskt program för integrerad skolbarnsomsorg (SKOBO), Finspångs kommun" (1991).

> Det är inte troligt att lösningen blir densamma i hela kommunen. Huvudsaken är att alla har samma **grundsyn**.

Denna grundsyn innebär att de vuxna ska kunna se barnets behov av såväl utbildning som lek och omsorg och att de är på det klara med att barnen själva inte spontant drar några gränser mellan arbete, lek och andra aktiviteter. Det torde vara lättare att se barnets alla behov när olika personalkategorier, som tidigare var för sig tillgodosett olika behov hos barnen, nu ska samverka och se till hela barnet och dess samtliga behov.

SKOBO-modellen innebär att varje "SKOBO" innehåller två enheter (fd klasser) i en modul. Flera moduler kan förekomma inom en och samma SKOBO-enhet (verksamhetsområde). Arbetslaget ska bestå av personalkategorier som tidigare arbetat inom skola respektive barnomsorg med barn i åldrarna sex till nio år. Enligt rekommendationen ska arbetslaget inom modulen innefatta motsvarande fem heltidstjänster.

Verksamheten för dagen ska sträcka sig från cirka halv sju på morgonen till halv sju på kvällen. Innehållet i verksamheten är densamma som för skola, deltidsförskola och fritidshem i traditionell mening eftersom personalen i verksamheten arbetar enligt samma styrdokument, dvs skolans läroplan samt de pedagogiska programmen för förskola och fritidshem. Skillnaden är dock att dessa verksamheter nu är integrerade istället för åtskilda. "Den samlade verksamhetsdagen" börjar cirka klockan tio över åtta och slutar halv två. Under den samlade verksamhetsdagen ska utbildning varvas med lek och omsorg. Tiden före och efter denna bedrivs morgon- respektive eftermiddagsomsorg. Riktmärke för storleken på barngruppen under den samlade verksamheten i respektive enhet är 20 barn. Normen för barngruppens storlek inom för- och eftermiddagsomsorgen är också 20 barn.

SKOBOs målsättning och intention

Målsättningen med SKOBO-verksamheten är följande:

> En integrerad verksamhet där kunskapssökande och färdighetsträning flätas samman med aktiviteter, lek och omsorg i en trygg och utvecklande vardagsvärld för barnet och som bygger på helhetssynen. (Pedagogiskt program för SKOBO, 1991 sid 7)

Intentionen är att den föreslagna och numera genomförda organisationen ska ge vinster, såväl kvantitativa som kvalitativa. Antalet barnomsorgsplatser ska kunna utökas utan att befintligt lokalbestånd ändras. Kostnaderna kan minimeras eftersom lokalerna samutnyttjas. För barnet innebär det en verksamhet där många behov kan tillfredsställas under den samlade verksamhetsdagen. Det finns plats för såväl lärande och

färdighetsträning som en upplevelse av trygghet. Personalen kan få en helhetsbild av barnet i och med att all verksamhet bedrivs på ett ställe och att olika yrkesgrupper samverkar kring barnet.

Utvärderingen

Hösten 1994 fick Institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings Universitet uppdraget att utvärdera SKOBO-projektet. Mot bakgrund av ovanstående bakgrundsbeskrivning har denna utvärdering två syften, nämligen:

> **att** beskriva personals och föräldrars inställning till SKOBO-verksamheten som sådan, dess grundläggande föreställningar, genomförande och eventuella effekter.
>
> **att** studera hur samverkan, mellan personal, mellan personal och barn och mellan barn, tar sig uttryck i verksamheten.

I utvärderingens inledningsskede knöts kontakter mellan utvärderarna och referensgruppen bestående av representanter för Finspångs Kommun. Ett visst samråd har sedan skett under utvärderingsarbetet mellan utvärderarna och referensgruppen, framför allt under den tidiga planeringsfasen. Dessutom har utvärderarna delgivit referensgruppen en lägesbeskrivning under utvärderingens gång.

Undersökningen har genomförts som en fältstudie. Utvärderingens intresse, som nämnts, är att beskriva och studera SKOBO-verksamheten i vid bemärkelse. För att få en så god spridning som möjligt utvaldes slumpmässigt tre SKOBO-enheter inom Finspångs kommun. Kriterierna för urvalet har varit: 1) geografisk spridning av enheter mellan tätort och landsbygd inom kommunen och 2) "riktiga SKOBO", dvs enheter som fullt ut integrerat skola och barnomsorg. Vid respektive enhet ingick en av modulerna och dess två klasser i utvärderingen.

När urvalet gjorts kontaktades lagledarna (arbetsledarna) för att informeras om att deras modul skulle komma att ingå i utvärderingsstudien. Samtidigt delades en intresseanmälan ut till samtliga föräldrar i samband med ett föräldramöte vid respektive modul. Anmälan gällde eventuellt intresse av att delta i en gruppintervju om SKOBO. Totalt utvaldes fem föräldrar från respektive klass, dvs totalt tio föräldrar per modul.

Datainsamling och datainsamlingsmetoder

Datainsamlingen gjordes under tiden november 1994 t o m april 1995. Flera metoder för datainsamling har använts. De metoder som tillämpats är intervju med ordinarie personal respektive ett urval av föräldrar och observation av verksamheten. Observationsstudien gjordes i klassrummen under "den samlade verksamhetsdagen" i två till tre dagar. Dessutom har viss information inhämtats genom informella samtal med personal i samband med observationerna.

Intervjustudien syftade till att låta personal och föräldrar säga sin mening om SKOBO. Personalintervjuerna följde en struktur med åtta frågeområden, nämligen:

- Bakgrundsdata
- Utgångspunkt för SKOBOs verksamhet
- Mål med SKOBO-verksamheten
- Utformning och innehåll i SKOBO-verksamheten
- Samverkansformer
- Åldersintegration
- Helhetssyn-grundsyn-samsyn
- Effekter i SKOBO-verksamheten

När det gäller intervjuer med föräldrar gjordes de i grupper om 2-5 föräldrar (totalt bortfall 10 föräldrar). Föräldraintervjuerna följde en struktur med fyra frågeområden, nämligen:

- Vid tiden för SKOBOs införande
- SKOBO - nutid
- SKOBO - framtid
- Övrigt om SKOBO

När det gäller observationsstudien har avsikten varit att studera vad som sker i klassrummen (enheterna) främst med avseende på samverkan mellan personal-personal och personal-barn samt hur det fungerar att ha åldersblandade klasser. Inriktningen i observationsstudien bestämdes utifrån den information som personalen lämnade vid intervjuerna. Ett specifikt observationsprotokoll för respektive SKOBO-modul konstruerades. Protokollen har inte följts slaviskt, utan det har också funnits ut-

rymme att upptäcka andra aspekter som då kunnat fogas till övrig data. Intervjuerna och observationerna sammantagna ger en möjlighet att studera förhållandet mellan retorik och praktik, dvs vad personalen tycker och säger att de gör och vad de faktiskt gör i verksamheten.

Data från undersökningsgrupperna personal och föräldrar samt observationer har insamlats. Nedan sammanfattas i tabell 1 datainsamlingsmetoder och antal undersökningsp rsoner eller undersökningstillfällen.

Tabell 1. Översikt av antalet undersökningspersoner och observationstillfällen

Undersöknings-personer/tillfällen	**Moduler** Måsen	Höken	Björktrasten
Personalintervjuer:			
Lågstadielärare	2	2	2
Speciallärare/ extra lärarresurs	1*	1	1
Svenska-2-lärare	-	-	1
Förskollärare	2	1	1
Fritidspedagog	-	1	1
Barnskötare	2	1	1
Elevassistent	-	1*	2
Föräldrarintervjuer:	4+4	2+5	3+2
Observationstillfällen:	2x3 dagar	2x2 dagar	2x3 dagar

*Ingick ej i intervjustudien

Bearbetning och analys

Personal- och föräldraintervjuerna spelades in på band och skrevs därefter ut. Samtlig personal fick en kopia av den intervjuutskrift som gällde dem. Personalen gavs således möjlighet att se vad den sagt och eventuellt korrigera vad intervjuarna skrivit ut. Av praktiska skäl fick föräldrarna dock inte ta del av intervjuutskriften. Ur observationsdatan har sådan information som framför allt belyser aspekterna samverkan och åldersintegration lyfts fram.

Analysen av personalens och föräldrarnas uppfattningar samt observationerna har utmynnat i tre fallbeskrivningar; Måsen, Höken och Björktrasten. Namnen på de tre fallen är fingerade. Likheter och skillnader i uppfattning *mellan* personalkategorier respektive personal och föräldrar *inom* de tre modulerna har tydliggjorts. Personalens och föräldrarnas åsikter redovisas fortlöpande i texten och citat får illustrera speciella svar, detaljer etc. Efter varje citat från personalen har deras speciella kodnummer angetts för att visa att det är olika personer/personalkategorier som blivit citerade. Fallbeskrivningarna följer en likartad struktur och redovisas enligt följande huvudrubriker: några bakgrundsdata, beskrivning av verksamheten, verksamhetens mål och utformning samt uppfattningar om SKOBO-verksamheten. Beskrivningen av respektive fall avslutas med en sammanfattning för att skissera upp de mest centrala aspekterna och utmärkande dragen hos fallen.

I detta inledande kapitel (1) har SKOBO-projektet och utvärderingen av SKOBO presenterats. I de följande avsnitten redovisas i tur och ordning de tre fallen (kapitel 2, 3 och 4). I den avslutande delen (kapitel 5) sammanfattas och reflekteras resultatet av SKOBO- utvärderingen.

Kapitel 2

MÅSEN

Några bakgrundsdata

Inne- och utemiljö

Hösten 1992 startade SKOBO-verksamheten vid Måsen. Måsen ligger på landsbygden, drygt en mil från Finspångs centrum. Verksamheten bedrivs i en byggnad som är sammanbunden med lokaler som tillhör kommunen. Ett av kommunens rum utnyttjas i verksamheten. Nackdelen med detta är att personalen inte kan möblera om stolar, bord, skåp etc i rummet. I modulen inryms två klassrum, en verkstad - som bl a används till praktiskt arbete och sexårsverksamhet (då sexåringarna inte är i klassrummen) - samt ett mysrum där omsorgsverksamhet och mer fria aktiviteter bedrivs. Ett rum förfogar personalen över och det fungerar som personalrum, arbetsrum och materialförråd. Ett tillagningskök och skolans matsal finns också i byggnaden. Kökets personal förbereder mat till Måsen liksom till övriga tre SKOBO-moduler inom skolan.

Personalen är relativt nöjd med lokalerna. Samtidigt påpekar personalen att den saknar mindre rum eller vrår där den skulle kunna sitta tillsammans med ett par, tre barn och t ex "mysa", läsa m m. Personalen anser att barnen har behov av mindre rum för att t ex leka rollekar i, stänga in sig i och leka ostörda.

Utomhusmiljön vid Måsen ser vid en första anblick ganska platt och tråkig ut. En stor del av skolgården är asfalterad och den breder ut sig över en ganska stor yta runt skolan. Personalen har dock upptäckt att skolgården inte alls är så dum, för barnen tycks ha väldigt roligt på den. Det finns flera lekställen. På asfalten spelar barnen studsboll, tennis och bandy. På fotbollsplanen spelar de boll, på kullen leker de olika lekar, i träden klättrar de, i buskarna smyger de omkring samt i sandlådorna gräver de. Samtidigt som personalen tycker att skolgården är funktionell önskar den att gården vore mera kuperad och att skogen låg närmare än vad den gör.

Personalgruppen

Personalstyrkan består av sex personer; två lågstadielärare, två förskollärare och två barnskötare. Utöver de sex ordinarie i personalgruppen finns en speciallärare (50%) som resurs i arbetslaget. (Speciallärarен ingår inte i intervjustudien). Personalen har erfarenhet från tidigare arbete

inom skol- och barnomsorgsverksamhet. Personalen anser att den är ett "sammansvetsat" arbetslag och klimatet i personalgruppen upplevs vara öppet och tillåtande.

Fyra av de nuvarande sex anställda fanns vid skolenheten när SKOBO-verksamheten startade. En lärare och en barnskötare hade i många år arbetat vid skolan och inom barnomsorgen innan SKOBO-idén existerade. De två förskollärarna sökte själva till enheten och fick sina tjänster i samband med SKOBOs planeringsfas. De två andra i personalstyrkan; en lärare och en barnskötare anställdes efter SKOBOs införande. Denna lärare var dock med och startade SKOBO-verksamhet vid en annan enhet inom Finspångs kommun. Den andra barnskötaren anställdes i augusti 1994.

Generellt är inställningen till SKOBO positiv i personalgruppen. Det råder en viss nyfikenhet och tilltro till idén som sådan, dvs samverkan, blandade åldersgrupper etc. Ser man tillbaka kan flera faktorer ha underlättat starten av SKOBO. För det första hade idén om samverkan mellan skola och barnomsorg förankrats tidigare. Cirka två år innan SKOBO infördes flyttade fritidshemmet in, som personalen uttryckte det, "under skolans tak". Fysiskt fanns alltså redan skola och omsorg i samma lokaler. För det andra samverkade skol- och fritidspersonal genom sk samlad skoldag. För det tredje fanns två eldsjälar, läraren och barnskötaren som redan fanns i verksamheten, som var oerhört engagerade och måna om att skola och omsorg arbetade ihop. En av dem utbrister:

> ... då skulle helt plötsligt vårat arbetsätt som vi hade fått igång, då skulle det heta SKOBO. Så egentligen tycker inte jag att det blev någon större skillnad ... Jag vet att vi skoja om och sa att det enda som skiljer det här från vårat arbetssätt det är att vi har gemensam budget. (4007)

Med SKOBO kom flera förändringar. Skol- och omsorgsverksamheten fick gemensam budget. Tidigare hade personalen upplevt att det tidvis var "krångligt" med "vad som är mitt och ditt". Med en enda budget underlättades verksamheten. Samtidigt kom sexåringarna in i skolan och klasserna blev blandade över åldrar. Detta förhållande innebar andra krav på personalen än vad den var van vid från traditionell skol- och barnomsorgsverksamhet.

Personalutbildning

Arbetslaget förbereddes under drygt ett år innan SKOBO startade fullt ut hösten 1992. Utbildningsprogrammet med t ex informationsträffar, sk SKOBO-utbildning med konsult etc, som personalen genomgick var ge-

mensamt för hela kommunen. Innehållet i utbildningen rörde bl a organisationsförändringar, samarbete etc. Personalen upplever att den fick en gedigen utbildning och att det aldrig "knusslades" med resurserna.

Föräldragruppens åsikter

Vad säger föräldrarna om planerna inför SKOBO? De intervjuade föräldrarna drar sig till minnes att de drygt ett halvår innan, vid årsskiftet 1991/92, fick skriftlig information hem eller via dagis om SKOBO och hur det var tänkt att det skulle bli.

Vad tänkte föräldrarna när de fick höra talas om SKOBO? En av dem hade en son som då gick i första klass och där klassen skulle delas inför SKOBOs start. Denna förälder upplever att det kändes väldigt konstigt och rörigt. Barnen skulle bryta med kamrater och den gamla arbetsron. Plötsligt skulle några barn sitta på golvet och leka, medan andra skulle arbeta i samma rum. Föräldern menar att de nya klasserna borde ha inväntas så att de befintliga inte hade behövt brytas upp.

Många föräldrar framhåller också att det inte fanns några alternativ till SKOBO. Valmöjligheten var obefintlig och en pappa ger följande kommentar:

> ... valet var ungefär som Ford, ni kan få vilken färg som helst på bilen bara ni väljer svart och det var likadant här, det fanns ingenting att välja på och det finns det fortfarande inte ...

Förslaget om SKOBO var på sätt och vis tvingande, menar föräldrarna. De hade dock kvar rättigheten, enligt informationen, att låta sexåringarna endast gå tre timmar i skolan. Detta var ändå orimligt, då föräldrarna upplevde stora problem med skolskjutsar och omsorgsdelen.

Beskrivning av verksamheten

Den samlade verksamhetsdagen

Den samlade verksamhetsdagen bedrivs mellan klockan tjugo över åtta till tjugo i två. Verksamheten är uppbyggd kring åldersblandade familjegrupper. Fyra till sex barn i åldrarna sex till nio år sitter tillsammans kring de fem borden som inryms i respektive klassrum. Varje barn har en stationär plats i en familjegrupp, men det är tillåtet att cirkulera och sitta bredvid olika "kompisar" beroende på de aktiviteter som förekommer i klassrummen. Familjegrupperna har var sitt namn t ex Rallybilen, Klockan, Elefanten, Tåget, Nallen etc. Familjens namn är beständigt un-

der ett år. Varje höst kommer nya familjemedlemmar till gruppen, dvs sexåringar, då nioåringarna flyttar upp i ett integrerat mellanstadium, dvs 10-12-åringar i blandade grupper. För att ibland kunna skilja på åldrarna har också varje åldersgrupp ett färgnamn t ex kallas sexåringarna för "blå grupp" och nioåringarna "röd grupp".

Undervisningen är likartad och de båda lärarna försöker arbeta identiskt i klassrummen. I princip betyder det att lärarna arbetar innehållsmässigt med samma ämnen.

Barngruppen

Hösten 1994 var totalt 50 barn inskrivna i den samlade verksamhetsdagen. Av dessa barn är 13 sexåringar, 12 sjuåringar, 15 åttaåringar och 10 nioåringar. Barnen är uppdelade på två klasser: Måsen ett och Måsen två. I Måsen ett går 26 barn, varav 9 flickor och 17 pojkar och i Måsen två 24 barn, varav 9 flickor och 15 pojkar. Fördelningen över åldrar är relativt lika i de två grupperna som kan ses i tabell 2.

Tabell 2. Frekvensfördelning över åldrar i Måsen 1 och 2

Klass/ Åldrar	Måsen 1 *n*=26	Måsen 2 *n*=24
6-åringar	7	6
7-åringar	5	7
8-åringar	8	7
9-åringar	6	4

Morgonpasset

Den samlade verksamhetsdagen, börjar klockan tjugo över åtta med att någon i personalgruppen "blåser in" (i en visselpipa) till lektion. Läraren och barnen samlas i sina respektive klassrum och har pratstund på mattan - som är placerad mitt i rummet. Samlingens längd varierar beroende på hur mycket barnen har att berätta för varandra. Den kan sträcka sig från en kvart upp till en halvtimme. Där avhandlas födelsedagar, krämpor, vad barnen ska göra på eftermiddagen, helgen osv. Samtidigt berättar läraren om programmet för dagen. En av lärarna påpekar att det är en viktig stund, eftersom barnen sitter nära varandra. De lär sig låta bli att peta på varandra, de lyssnar och väntar på sin tur. Observationsdata visar också att barnen sitter tätt intill varandra på mattan. De sitter "huller om buller" och tillåts hålla om kompisar och sitta i varandras

knän. Dessutom turas barnen om att sitta i frökens "knä" under samlingen.

Läraren avbryter sedan samlingen när sexåringarna eller de sk "blåingarna" ska gå in till verkstaden - i lokalen där sexårsverksamheten bedrivs - och ha egen verksamhet. Skälet till att sexåringarna har sin egen verksamhet är att personalen anser att de behöver skolas in och erbjudas förskoleverksamhet. Efterhand slussas barnen sakta över till klassrummen när de bedöms vara mogna för detta.

Förskolläraren förbereder sexårsverksamheten och tar emot sexåringarna när de kommer in till verkstaden. Förskolläraren har ytterligare en samling tillsammans med sexåringarna. Motivet till detta är att personalen tycker att sexåringarna behöver få sitta och prata i sin egen sexårsgrupp. Därefter har de "traditionell" sexårsverksamhet[3].

I klassrummen har sju-, åtta- och nioåringarna "eget arbete". Alla barn har egen planering som de arbetar efter. De arbetar framför allt med svenska och matematik. Oftast hjälper en ur omsorgspersonalen lärarna inne i klassrummen. Klockan halv tio är det dags för fruktstund och då läser en av de vuxna högt ur en saga. Till läsningen och fruktstunden kommer sexåringarna in till klassrummen. Alla barn sitter på mattan. Personalen betonar att det är viktigt att sexåringarna känner tillhörighet i sin klass. Därefter klockan tjugo i tio är det rast med utevistelse. En lärare eller en från omsorgen är alltid rastvakt och är med ute på skolgården. Ibland kan det vara flera vuxna med ute.

Förmiddagspasset och lunch

Tio över tio blåser personalen in. Oftast går sexåringarna in till verkstaden och har egna aktiviteter eller fri lek. De övriga barnen i klassen har tema. Temat kan exempelvis handla om hembygden; sjukvården, brandkåren m m. Klockan elva avslutas temapasset och sexåringarna kommer in. Någon i personalgruppen läser saga för barnen som satt sig på mattan, medan "trivselvärdarna" hjälper till med dukningen. Klockan tio över elva äter personal och barn gemensam lunch inne i klassrummen. De hämtar mat i skolbespisningen. Personalen har valt att äta i klassrummen och tillsammans med barnen för den upplever att det blir mera lugn och ro vid matstunden då. Dessutom tycks barnen äta mer nu än vad de gjorde förut i skolans gemensamma matsal. Personalen tycker att den fått mer arbete när barnen äter i klassrummen, eftersom den måste hämta matvagnen, ombesörja dukningen, plocka undan och torka av

[3]Mellan intervjutillfället och observationerna har personalen ändrat på detta. De har upptäckt att det är bättre för sexåringarnan att ha "fri lek" vid första passet och sedan samling och arbete vid det andra passet.

borden efter maten. I samma andetag menar den att det är värt allt besvär för att få äta i lugn och ro.

Klockan halv tolv får barnen lämna borden. Därefter hjälps lärarna och trivselvärdarna åt att duka av borden. De andra barnen går ut på en 20-minuters rast.

Eftermiddagspasset

Efter lunch är det ett delat pass, vilket innebär att två till tre familjegrupper från Måsen ett respektive lika många från Måsen två går till verkstaden och har praktiskt arbete, dvs lite mer fria aktiviteter. Det praktiska arbetets innehåll varierar. Barnen kan få välja mellan olika stationer där de ska tillverka något t ex väva, sy, gipsarbete mm. Oftast försöker personalen knyta ihop det praktiska arbetet med de teoretiska ämnena. Exempelvis när barnen arbetar med olika måttenheter i matematiken kan de under praktiskt arbete få mäta och väga olika ting.

Övriga barn arbetar med eget arbete i klassrummen. På eftermiddagen när det är många barn i klassrummen - och många sexåringar, försöker personalen se till att två vuxna är med vid lektionen. Det bör dock påpekas att nioåringarna eller den sk röda gruppen alltid arbetar med eget arbete i klassrummen. Nioåringarnas praktiska arbete kommer in under deras tema. Dessutom har de slöjd, vilket inte de andra barnen har. Klockan halv ett är det rast igen.

Sista lektionspasset

Vid sista lektionen mellan klockan ett och tjugo i två är barnen för det mesta samlade i sina klassrum. Undantag finns dock. En dag i veckan har personalen t ex rörelse och motorik med alla sex- och sjuåringar. För övrigt varierar denna lektion. Det kan vara tema, tipspromenad, musik, klassråd, klassens timme etc. Oftast brukar personalen försöka lägga in någonting praktiskt av sådant som den teoretiskt har gått igenom på förmiddagen. I slutet av dagen samlar läraren som regel alla barn i klassrummen för att säga "hej då" och för att tala om vilka läxor som ska göras, speciella aktiviteter nästa dag och vart de ska gå, dvs om de ska åka hem, gå till fritids etc. I samband med skoldagens slut turas lärarna om att vara bussvakt och dammsuga av mattorna inne i klassrummen. Det är lärarna, ej städpersonalen, som ansvarar för att mattorna dammsugs. När lärarna skickat hem barnen och dammsugit är de "barnfria" till dess de slutar arbetsdagen vid fyratiden.

Morgon- och eftermiddagsomsorg

Barngruppen

I omsorgen är totalt 37 barn inskrivna. I den siffran ingår inte bara barn från Måsen, utan också barn från två andra SKOBO-moduler inom skolans verksamhetsområde som saknar omsorg. Omsorgsbarnen kommer på morgonen för att äta frukost innan de går till sina moduler och på eftermiddagen efter skoltid för att äta mellanmål och få tillsyn av Måsens personal.

Morgonomsorg

Omsorgsverksamheten öppnas klockan sex. På morgonen är aktiviteterna lugna barnen t ex läser sagor, spelar spel, ritar etc. Frukosten lagas i köket och serveras klockan halv åtta. Till frukost kan det vara mellan 15-20 barn. Efter frukosten tar en vuxen hand om frukostdisken. Den andra vuxna torkar av bord, ställer i ordning bord och stolar för skoldagen samt skickar iväg de barn som ska gå till de två närliggande modulerna. Måsens barn fortsätter med de aktiviteter de påbörjat innan frukost eller går ut och möter sina klasskompisar som kommer med skolbussarna.

Eftermiddagsomsorg

När skoldagsdelen slutar klockan tjugo i två så tar eftermiddagsomsorgsverksamheten vid. Barn som inte åker hem med skolbussar, följer med kompisar etc går direkt in och sätter sig i "mysan". Omsorgspersonalen prickar av barnen och ser till att alla som ska vara där på eftermiddagen har kommit. Barnen får frukt och under tiden de äter sitter personal och barn och småpratar.

På eftermiddagarna är aktiviteterna oplanerade. Att aktiviteterna är mer "fria" till karaktären är dels för att det är många barn inskrivna vid omsorgen och planerade aktiviteter inte hinns med, dels för att barnen är ganska utpumpade och trötta efter skoldagen och bara behöver få ta det lugnt och göra vad de vill. Verksamheten grundar sig således på vad barnen själva *vill* göra på eftermiddagarna. Om så önskas kan personalen erbjuda en del pyssel. Cirka klockan tre är det mellanmål. Den person som inte har samlingen på eftermiddagen gör mellanmål och diskar, medan den andra tar hand om barnen. Efter klockan halv fem finns det endast en person kvar för att sköta omsorgen till dess verksamheten stänger vid halv sex - sex.

Verksamhetens mål och utformning

Personalens mål med verksamheten

Personalens mål är att barnen i de fyra årskullarna ska gå tillsammans samtidigt som de individuellt får det stöd de behöver för att utvecklas. Viktigt är att verksamheten, oberoende av barnens ålder, erbjuder en anpassad utveckling där barnen får "växa" i sin egen takt. Målet är således att anpassa arbetet till enskilda barn. I denna målsättning ligger också att varje dag försöka bry sig om och uppmärksamma varje enskilt barn, så att "just de" får känna sig betydelsefulla. En bland omsorgspersonalen säger:

> ... mitt personliga mål, det är att under en dag, min arbetsdag, kunna prata, säga något till just "lilla jag". Prata, fråga, uppmärksamma någonting t ex det kan vara en fin tofs, fråna fotbollsdojor, hur gick matchen i fredags. (4007)

Ett andra mål som betonas är att ha en helhetssyn på barnet. Det betyder att även om personalen inte bokstavligen ser hela barnet framför sig, så har den en inre syn av "hela" barnet. En lärare har försummat helhetssynen i sin tidigare roll som lärare och sammanfattar:

> Vi har ju haft barnen i skolan och sedan har man skickat dem vidare och glömt bort att de har något utanför skolan. På det här viset så har man kontakt med personalen på ett annat sätt som ser barnen även när inte vi har dem. Man får en annan syn på hela barnet. Jag har inte haft det på det här viset förut. Man har inte brytt sig om vad som är före och efter skolan på samma sätt som man gör nu. För det kommer så nära inpå nu. Vi som dessutom sitter kvar och ser barnen komma och gå efter skolan också, det är en helt annan unge. Du ser helt andra sidor utanför klassrummet. (4005)

Att ha en helhetssyn på barnet innebär för de flesta i personalgruppen att se "allt" hos barnet. Det handlar om att se barnet i olika situationer och på olika platser under den samlade verksamhetsdagen, i omsorgsverksamheten, men även under fritiden. Personalgruppen konstaterar att en helhetssyn är möjlig eftersom var och en i arbetslaget kan bidra med sin erfarenhet av barnet.

Begreppet helhetssyn relateras, förutom till barnen, också till verksamheten. Att ha en helhetssyn på verksamheten betyder att alla barn, både i Måsen ett och två, är "våra" barn. Personalen tycker att den samverkar kring barnen. Barnen är en del i verksamheten, liksom verksamheten är en del i barnens vardag.

Det som underlättar helhetssynen i arbetslaget, menar personalen, är att den har en samsyn. Samsyn innebär att arbetslaget har likvärdiga regler, normer och värderingar vad gäller barn och är överens om hur de ska bemöta dem, förhålla sig till dem och handskas med barnen. En lärare anser att reglerna bör vara desamma oberoende av var i verksamheten barnen befinner sig. Hon säger:

> ... man försöker ha en likartad syn på det man gör och hur man handskas med barn och hur man bemöter barn så dom blir bemötta likadant. Jag tror inte att man skall ändra på det att är man på fritan så är det ett sätt att vara och är man i skolan så är det ett annat sätt att vara. Utan för att det ska funka så måste man samverka och samarbeta så att du får likartade regler och likartade bemötanden mot barnen. För annars fungerar dom inte. (4005)

Ett tredje mål som eftersträvas är att lära barnen att visa hänsyn och hjälpa varandra. Tanken bakom detta är att få olika åldrar att arbeta och fungera ihop. Inte minst är detta ett viktigt led i barnens sociala mognad. Framför allt är det viktigt om man ser till de mindre barnens, dvs sexåringarnas, förberedelse inför skolstarten.

Sammanfattningsvis kan konstateras att personalen är samstämmig i sin uppfattning om vilka mål den vill uppnå i SKOBO-verksamheten. Den utgår från barnens behov utifrån kunskapsmässig och social mognad oavsett ålder. Den strävar efter en helhetssyn på barnet och anpassar verksamheten till varje enskilt barn.

Hur personalen utformar verksamheten

Arbetsfördelning

Arbetet fördelas på olika ansvarsområden. Formellt sett ansvarar de två lärarna för skoldelen, dvs att läroplanen följs och att förmedla ämneskunskaper. En av lärarna är också arbetsledare. Cirka en gång i månaden går hon iväg på sk A-lagsträff för att träffa de tre andra arbetsledarna och rektorn vid skolenheten. Rektorn vid enheten har det yttersta ansvaret för verksamheten.

Omsorgspersonalen ansvarar för omsorgsdelen. Barnskötarna och förskollärarna turas om att öppna och stänga verksamheten. Under skoldagen arbetar de två förskollärarna främst med sexårsverksamheten och en av barnskötarna ansvarar för det praktiska arbetet. Generellt känner personalen att den har ett gemensamt ansvar för barnen på Måsen. Personalgruppen poängterar att personerna i gruppen kompletterar varandra ganska bra och de försöker i möjligaste mån samordna sig för att få verksamheten att fungera. Alla delger arbetslaget sin unika kompe-

tens. Ingenting är statiskt, trots olika ansvarsområden, utan det kan variera beroende på hur verksamheten ser ut för dagen:

> Ja, jag tycker att vi gör ganska lika allihop. Men den viktigaste biten det är ju det där schemat som vi har på väggen, man går ju dit ständigt många gånger om dagen och tittar. Nu är jag där, ja visst ja, nästa lektion skall jag vara där. ... Fast det kan skifta litet ändå beroende på vad man gör inne i klassrummen. ... sedan kan det växla lite på egna arbetet när de har eget arbete barnen. Det beror på hur många de är och vad de skall göra. (4003)

Arbetsschemat på Måsen är centralt. Schemat styr upp dagens och veckans aktiviteter och var personalen ska vara under dagarna. Ibland är det flera vuxna inne i klassrummen beroende på aktiviteterna. Omsorgspersonalen menar att den "hjälper till" på lektionerna, eftersom den inte har kompetens för att ta ett fullt ansvar för skoldelen t ex ämneskunskaperna i svenska och matematik. En ömsesidig förståelse tycks råda mellan personalen och respekt för varandras arbete. Dessutom verkar det generellt som om personalen känner sig som en del i verksamheten. En ur omsorgen säger spontant:

> Vi skulle inte klara oss utan [lärarna], likväl som de inte kan klara sig utan oss. .... man är ju liksom ett kugghjul och alla är en kugge och felar en länk så haltar det. Vi kompenserar varandra hela tiden. (4007)

Delaktigheten märks också tydligt när personalen påpekar att den känner sig delaktig i de beslut som fattas i arbetslaget. Alla tycks vara med och bestämma:

> Vi har nog mycket av det här att 'alla bestämmer om allt' (skratt) Vi har väldigt mycket prat. Kommer vi på någonting så stämmer vi av med dom andra. Men som tur är har vi en arbetsenhetsledare för det behövs, som håller i det hela och ser till att vi pratar om rätt saker! (4002)

Personalkonferens

Arbetslaget har fortlöpande personalkonferens varje onsdagseftermiddag. Vid mötena brukar verksamheten planeras och utvärderas och olika ärenden som rör t ex skolan, elever och personal, diskuteras. Personalen upplever att denna planeringstid är viktig och värdefull för att få verksamheten att fungera tillfredsställande. En lärare menar:

> Det är vår guldeftermiddag. Där vi får sitta och prata och lägga fram, ventilera och ha oss. Ofta är det så att vi har en veckogenomgång det

> måste vi hinna med, om vad som skall hända kommande vecka och om dom [barnomsorgspersonalen] har några synpunkter då. Sedan brukar vi kunna hinna med lite elevvård och lite personalvård. Hur vi mår och vad vi tycker och så vidare. (4005)

Vid varje personalkonferens förs protokoll över vad som tas upp, beslutas etc. Nästkommande möte börjar vanligtvis med att personalen går igenom förgående veckas protokoll. En i personallaget säger:

> ... vi skriver protokoll och så börjar vi alltid nästa planering med att titta på föregående veckas. För att se vad vi bestämde och vad det blev av det. (4003)

Personalen uppfattar att utvärdering av genomförda aktiviteter, beslut etc sker fortlöpande på onsdagskonferenserna. Dessutom påpekar personalen att den pratar med varandra dagligen, så utvärdering sker ständigt om än muntligt mellan personalen.

Det som underlättar planering och utvärdering, menar personalen, är att hela arbetslaget sitter ner tillsammans ostörda under denna eftermiddag. Det som möjliggör detta är att personal från två andra SKOBO-moduler - som inte har någon fritidsverksamhet - tar hand om verksamheten på Måsen vid detta tillfälle.

Individuell planering

Förutom gemensam planering vid personalkonferenserna planerar varje person eller yrkeskategori individuellt sin egen verksamhet. Lärarna planerar kontinuerligt på måndags-, tisdags- och torsdagseftermiddagarna när de är "barnfria". De grovplanerar följande veckas verksamhet och specifikt skoldagens göromål. Förslaget presenteras av lärarna vid veckans konferens. Övrig personal har då åsikter om innehållet, kommer med andra förslag och idéer etc.

Omsorgspersonalen har egen planering. För omsorgsdelen krävs mindre planeringstid, eftersom de aktiviteter som erbjuds där inte är planerade utan de bygger, som tidigare nämnts, på vad barnen själva vill göra och orkar med. Vid behov, eller när personalen känner att omsorgsdelen börjar "glida iväg", tar den och samlas en kväll i månaden för att styra upp verksamheten.

En gång i veckan, tisdagar eller fredagar, planerar de båda förskollärarna för sexårsgruppen. Lärarna försöker hitta stunder till detta då förskollärarna kan avvaras från övrig verksamhet. Lärarna avsätter tid till planering på arbetsschemat så att de får möjlighet att planera tillsammans under skoldagen. Likaså planerar barnskötaren, som ansvarar för det praktiskt arbetet, när det passar verksamheten.

Hur fungerar det i klassrummen?

Individualisering och självständigt arbete i blandade åldersgrupper

Åldersintegration kan vara en typ av samverkan, dvs en samverkan mellan barn i olika åldrar. Finns det någon samverkan över åldersgränserna? Observationsdatan visar att barnen är mycket hjälpsamma och måna om varandra. Framför allt hjälper äldre barn yngre, men yngre barn hjälper också äldre. Mestadels arbetar barnen individuellt med eget arbete eller sin sk planering. Detta innebär att genomgångar av traditionell karaktär övergivits. Den egna planeringen görs till en början upp tillsammans med läraren, sedan lär sig barnen successivt att göra den själv. I planeringen ingår huvudsakligen uppgifter i svenska och matematik. När barnen arbetar kan de välja att sitta och arbeta på sin familjegruppsplats, bredvid en kompis vid ett annat familjebord eller ensamma vid ett ledigt bord (om det finns något bord ledigt). De kan också välja att sitta i klassens soffgrupp t ex när de läser böcker.

Nioåringarna tenderar att sitta och arbeta vid sina platser. De yngre barnen har mera spring i benen. Sex- och sjuåringarna rör sig runt i klassrummen i större utsträckning än åtta- och nioåringarna. Läraren (och andra vuxna) tillåter att barnen går omkring, småpratar och frågar kamrater, hämtar material etc. Blir det för mycket spring i benen kan de gå fram till den "gröna lådan" och ta ett aktivitetskort. På aktivitetskorten har fröken skrivit ner olika aktiviteter och rörelser som barnen kan göra både inne och ute. Det kan t ex stå att "hoppa hopprep", "spring ut och räkna fönstren på gymnastiksalen". Barnen cirkulerar ständigt in och ut ur klassrummen. Trots den ständiga cirkulationen är inget barn direkt störande. De arbetar en stund, tar aktivitetskort, småpratar med kompisar, arbetar osv. Det ligger ett sorl över rummet. Fröken går runt och kommenterar, ger tips och berömmer under det att barnen arbetar på mycket självständigt. Vill barnen ha hjälp, går de "fram till" fröken (eller annan vuxen) som cirkulerar runt eller sitter och hjälper något annat barn. För att fånga de vuxnas uppmärksamhet kallar barnen dem oftast vid förnamn. De kan också be en kamrat om hjälp. Barnen tycks få den hjälp de behöver av de vuxna eller av någon kamrat.

En del "smågnabb" kan emellanåt höras mellan barnen. Fröken behöver sällan höja rösten eller tjata på barnen, eftersom de själva tillrättavisar och säger åt varandra när det behövs. Alla barn vet vad som gäller. Klasserna har regler för hur barnen ska uppföra sig i klassrummen. "Våra regler" står det på ett plakat som hänger på väggen. Därefter står det: 1) Alla ska jobba och 2) Ingen får vara så högljudd att den stör.

Vid en första anblick tycks det till det yttre vara en aning rörigt i klassrummen. Det märks dock att allting verkar vara väldigt väl organi-

serat bakom detta. Man kan säga att det är en organiserad oreda utan några direkta orosmoment.

Samverkan mellan personalen

Hur tar sig samverkan mellan personalen uttryck i klassrummen? Observationsdatan visar att vid de tillfällen när det är flera vuxna t ex lärare, förskollärare och/eller barnskötare i klassrummen har de samma funktion. Det betyder att de vuxna är där på lika villkor, dvs ingen tycks vara överordnad eller underordnad den andra personalkategorien. De arbetar parallellt och tillsammans. Vem som helst av dem får ta initiativ i klassrummen. Under barnens självständiga arbete pratar de vuxna inte nämnvärt med varandra. De ägnar i stället all sin tid och koncentration åt barnen och deras arbete. I möjligaste mån försöker de tillgodose varje barns behov, vilket de vuxna ömsesidigt håller uppsikt över med hjälp av blickar och lågmälda viskningar sinsemellan.

Social samvaro och delaktighet

Utmärkande för Måsen är den goda sociala samvaron och delaktigheten bland såväl barn som vuxna. De vuxna och barnen (vi) hjälps åt så att allt fungerar och att dagen blir trevlig. Ideligen uppmuntras barnen och de får ofta beröm t ex "vad duktig du är", "bra" av de vuxna. När det är flera vuxna inne i klassrummen berömmer de ofta barnen så att både den andra vuxna och barnet själv hör det. Barnen följer varandras framsteg. De frågar och kommer med förslag på hur uppgifter kan tacklas sinsemellan. De hjälps åt att lösa problem gemensamt vilket de vuxna understödjer. Exempelvis vid ett observationstillfälle vill några barn ha en kartbok för att kunna rita flaggor. Det finns ingen kartbok i klassrummet. De säger till fröken att de går och ser efter i det andra klassrummet om det finns någon där. De gör så, kommer tillbaka och löser uppgiften och säger sedan att de ska lämna tillbaka boken.

Sammanfattningsvis kan konstateras att barnen ofta kommer med idéer och omsätter planerna i praktiken. Detta görs under uppmuntran och uppbackning från de vuxna. Barn och vuxna tycks känna arbetsglädje och delaktighet i klassrumsarbetet.

Uppfattningar om SKOBO-verksamheten

Samverkan mellan olika personalkategorier

Olika utbildningsbakgrund, yrkesroller och synsätt

SKOBO-verksamheten grundar sig på att olika personalkategorier inom skola och omsorg samverkar. Samverkan innebär för de flesta i arbetslaget att man arbetar tillsammans och känner delaktighet i det arbete som utförs i verksamheten. Det handlar också om att ta del av och utnyttja varandras kunskaper. En lärare konstaterar att personalens olika kompetensområden underlättar samverkan. Hon illustrerar påståendet med ett exempel:

> Jag är exempelvis inte speciellt duktig när det kör fast med de här minsta barnen då kan man gå in till en förskollärare och fråga hur brukar ni jobba när en unge inte klarar det här och det här. Har du några tips hur jag skall göra för att få det lättare att komma över. De har mycket bra grejer på motoriken som vi inte har fått lära oss. Med finmotorik. Går man och ber om hjälp så har dom ju massor med idéer att komma med. (4005)

Kompetensen som finns i arbetslaget bedöms av personalen vara en tillgång för verksamheten. Fördelen är att den tänker och handlar på olika sätt, eftersom den har olika utbildningsbakgrund och tidigare erfarenheter. Personalen kompletterar varandra. Lärarna tror att de tänker mer på kunskapsdelen och "lära ut" än övrig personal. Detta understryks dessutom av omsorgspersonalen, som liksom lärarna tror, att lärare tänker mer på hur mycket barnen ska lära och hur "utlärandet" ska gå till. En lärare konstaterar:

> ... jag är mycket mera inne på den här lära ut delen, det har man ju blivit itutad. (4005)

En omsorgspersonal poängterar:

> ... lärarna är nog mycket inriktade på det här med kunskapen och hur man lär ut och så ... vi kanske har mer VARIATIONER på hur man kan lära ut ... NU kom jag på't! Att man måste inte sitta i skolbänken och sätta in papper för att få kunskap! (4002)

Omsorgspersonalen tror att den tänker mer på hur barnen mår, på relationer och sociala aspekter. Lärarna upplever att de har mycket att lära av omsorgspersonalen bl a hur undervisningen på lektionerna kan blandas med t ex olika "rim och ramsor", dvs hur lektionen kan avbrytas med andra aktiviteter som inte direkt kan relateras till traditionell undervis-

ning. Övrig personal tycker att lärarna är intresserade och lyhörda för deras idéer. En lärare säger:

> Och jag har lärt mig mycket utav omsorgspersonalen. Jag tror att skolfolket är lite skadade! Av någon gammal tradition. Jag har lärt mig att vara mer ödmjuk på något sätt mot barn och mer se dem som en jämbördig. Jag tycker att omsorgspersonalen har en väldigt positiv syn på barn! Det här med att lösa konflikter och så är dom ofta mycket bättre på än vi. Jag har lärt mig mycket där. Jag vet inte om det har med utbildningen att göra eller om det är det här gamla skospöket ... som man har där. Sen måste man vara så ödmjuk så att man kan ta emot det här, så att man inte bara håller på sitt. Det tror jag att vi måste jobba mycket på. (4004)

Vinsten med SKOBO, som många i arbetslaget uppfattar det, är att de breddat sitt yrkeskunnande. Personalen upplever att den fått andra arbetsuppgifter, dvs att den kan *lite av allt* i arbetet. I princip kan vem som helst ersätta någon annan i arbetslaget t ex vid frånvaro, sjukdom etc. Fördelen är också att det alltid finns någon att prata med i arbetslaget. När arbetsdagen är slut, säger en personal, har hon "pratat av sig" arbetet.

En svårighet när det gäller att få samverkan att fungera är att det finns många övriga aktiviteter t ex simundervisning, blockflöjt och talpedagog som ska rymmas under den samlade verksamhetsdagen. Aktiviteterna tenderar att dela sönder arbetet.

Att släppa traditionella yrkesroller

Alla i personalgruppen tycker att de släppt sina traditionella yrkesroller, eftersom de inte alls arbetar som de tidigare gjorde inom sitt yrke. Åsikten är att det finns både för- och nackdelar med förändrade arbetsuppgifter. Barnskötarna menar att de inte längre tar hand om småbarn och byter blöjor. Förskollärarna poängterar att de inte längre endast arbetar med dagisbarn samt sexåringar och sexårsverksamhet, utan de upplever att de utökat arbetsuppgifterna t ex med vissa aktiviteter på lektionerna. Fördelen med det förändrade arbetet, anser en förskollärare, är att hon slipper "dagisrutinerna". Å andra sidan upplever förskolläraren att nackdelen med att arbeta i SKOBO är den styrning som finns i och med att tiden schemaläggs. Önskvärt, menar hon, är att verksamheten vore lite mer flexibel och inte så statisk kring veckoschemat.

Lärarna anser också att de arbetar annorlunda mot vad de gjorde förut i sin traditionella lärarroll. De upplever det positivt att de inte är lika bundna vid kursplaner, läromedel etc nu som de var tidigare. Lärarna menar att förutom teoretiska kunskaper har de insett att t ex praktiskt arbete, raster och dylikt är väsentligt för att barnen ska kunna

ta till sig kunskaper. Samlingar - på mattan - är exempelvis, säger en lärare, helt nytt för henne!

Arbetslagets sammansättning

Hur samverkan fungerar är inte avhängigt utbildning och yrkesroller, utan det kan också bero på arbetslagets konstellation. En förutsättning för ett bra samarbete uppfattas vara de personligheter som finns i arbetslaget, en aspekt som många i personalgruppen tycker kan vara viktigare än att de tillhör olika personalkategorier. Personalen menar att arbetslaget bör bestå av personer som "stämmer överens" och som kan prata ut om saker och ting. Kan personalen inte prata ut, går den och funderar på hur den ska bemöta sina kolleger och då går osäkerheten istället ut över barnen. Personalen tycker att arbetslagets konstellation och dess individer inte är oväsentligt för att få en fungerande arbetsgrupp. I framtiden, menar en person, borde nog all personal som arbetar med barn inom skola och omsorg ha samma slags utbildning. Ibland tycker hon att det känns som om utbildningen "släpar efter". Lösningen ännu så länge tycks vara att olika yrkeskategorier *kan* samverka.

Blandade åldersgrupper

Vad tycker personalen om att sexåringar till nioåringar ska gå tillsammans i samma klass? Personalgruppen har en positiv inställning till åldersintegration. Till en början var dock två i personalgruppen skeptiska till åldersblandade klasser. En av dessa personer menar att hon till en början var frågande till det breda åldersintervallet. Den andra personen anser att det faktiskt fungerat bättre med blandade åldrar i klasserna än vad hon trodde att det skulle göra.

Fördelar och nackdelar

Fördelarna med åldersblandade grupper är, menar personalen, att barnen ges större möjligheter genom att mer blir "tillåtet" i barngruppen. Möjligheten ligger i att barnen kan lära sig t ex läsa, skriva och räkna i sin egen takt. Det märks inte i själva SKOBO-systemet om barnen ligger "före" eller "efter" sina jämnåriga kamrater, utan var och en kan efter bästa förmåga och mognad inhämta kunskaper och färdigheter. Ett påtagligt tecken på detta är när en lärare nämner att hon inte längre rangordnar barnen som tidigare. Vidare är fördelen, enligt några bland personalen, att barnen lär sig mer hänsynstagande och respekt samt att hjälpa varandra över åldrar. Vidare kan sexåringarna ges en mjukare start i skolan.

Nackdelen med blandade åldersgrupper, som några i personalgruppen nämner, kan vara att det är rörigt och skrämmande för sexåringar att börja skolan. Visserligen kan det vara rörigt och hemskt för en sjuåring också, men sexåringar är ändå mindre när de börjar skolan.

Vad tycker då föräldrarna? De intervjuade föräldrarna ser på sina barn att de haft fördelar med SKOBO och just det här att de går i åldersblandade grupper. Överlag verkar barnen trivas väldigt bra. Föräldrarna tycker att det är bra att barnen får kompisar i varierande åldrar. Tidigare var barnen väldigt låsta till sina klasskompisar, nu har de ett ganska "brett register" av kamrater. En mamma poängterar:

> ... att just det här med att när man bor på landet så kanske man har en kompis som är året yngre eller äldre och den har man ändå med sig till skolan också, det måste ju vara en trygghet.

Föräldrarna ser också fördelar med att barn i olika åldrar lär sig att ta hänsyn till andra barn och framför allt till barn som är mindre. De minsta barnen har stora fördelar, för de får ju *alltid* hjälp av de äldre barnen. Att barnen lär sig arbeta enskilt, tror några föräldrar, medför att barnen lär sig tänka självständigt och själva ta ansvar, vilket kan vara till nytta längre fram i livet.

Vinnare respektive förlorare

På den konkreta frågan vilka av eleverna som är vinnare respektive förlorare i SKOBO varierar uppfattningen bland personalen. De två förskollärarna anser att "alla är vinnare" eller att det finns "inga speciella vinnare respektive förlorare i det här systemet". En av lärarna tycker att förlorarna är de "duktigaste barnen" och "de här små tysta", medan vinnarna är de barn "som hörs och syns" de så kallade "strulpellarna". De får alltid uppmärksamhet. Hon tycker inte att det är specifikt för SKOBO, utan dessa problem finns också i traditionella klasser. Den andra läraren upplever att nioåringarna kanske kan vara de som förlorar eftersom:

> ... dom får ju ställa upp och hjälpa dom yngre. Dom kanske förlorar lite på systemet. Men 6, 7 och 8 åringarna gör det absolut inte! Men dom känner sig ju också stolta över att vara störst och kunna hjälpa. (4004)

Likaså anser en av barnskötarna att nioåringarna kan vara förlorarna, medan sexåringarna kan vara de som vinner på SKOBO. Hon menar att de duktiga nioåringarna lätt kan komma i skymundan av de små sexåringarna som ändå på något sätt tar sitt. Att det blivit så här kan bero på att personalen till en början satsade allt på sexåringarna, eftersom den var extra oroliga för dessa då den befarade att de inte skulle klara sig

bland de stora barnen. Efterhand uppmärksammade personalen att nioåringarna tycktes glömmas bort just för att de är så stora och duktiga. I och med att personalen blivit uppmärksammad på problemet tycker den att den undvikit det genom en medveten planering av verksamheten. Till exempel försöker personalen planera in aktiviteter som endast riktar sig till nioåringarna så att de får känna sig speciella och förbereda dem för mellanstadiet.

Föräldrarna understryker att de tror att de stora förlorarna i SKOBO var de barn vars klasser delades upp inför starten. Detta gäller framför allt de åtta-/nioåringar som ett år senare skulle gå över till mellanstadiet.

Social mognad och hänsynstagande

Personalen uppfattar att barn i SKOBO-verksamheten lär sig mer socialt och känslomässigt än vad andra barn lär som går i en traditionell skola. Hur tar sig detta uttryck? Personalen menar att den kan notera att barnen leker över åldersgränser, de visar varandra mer hänsyn, de tar hand om varandra, de ser till att "mindre" barn kommer med och att de inte blir utanför eller utsatta av andra. Barnen känner också mer ansvar för sina klasskamrater och det finns en *vi*-känsla i barngruppen. Detta märks för det är sällan bråk mellan barn. En lärare framhåller att:

> Just den här sociala biten som kan vara svår ibland, tycker jag, att till viss del sköter den sig själv med lite stöttning från oss. De sitter ju i blandade grupper och man är väldigt mån om att de här ska få vara med och hjälpa till. Oj, han är där borta, vänta jag ska bara hämta. Den här delen har jag inte sett förut på det här viset som jag gör här. (4005)

En förskollärare poängterar:

> ... det här med visa hänsyn till varandra. Att kunna umgås med barn i olika åldrar. Att man inte behöver vara lika rädd ute på skolgården till exempel för de större barnen som man kanske är när man går i första klass. (4003)

En barnskötare konstaterar:

> Det är just det här att kunna lära sig att ta hänsyn till varandra på ett annat sätt. I och med att det är flera åldrar lär man sig att samarbeta med olika åldrar, över gränserna. Och det tror jag är ett väldigt plus, tills man kommer ut i livet. (4007)

Sammantaget kan sägas att personalen är samstämmig i sin uppfattning om att SKOBO-barn lär sig mer hur man är som människa och hur man umgås med andra människor på ett socialt och känslomässigt plan.

Märker föräldrarna någon skillnad hos sina barn? Föräldrarna understryker att deras barn fått det bättre socialt sett och att de blivit mer ansvarskännande. De uppfattar att barnen, oberoende av ålder, vågar prata och säga sin mening i klassen.

Intellektuella kunskaper

Har barnen lärt sig mer kunskapsmässigt? Denna del är svårare att sia om. De i personalgruppen som uttalar sig om detta menar att barnen på något sätt i stället lär sig tillämpa teoretiska kunskaper eller kognitiva färdigheter i praktiken och att "de lär sig väldigt mycket av att lära andra" barn. En lärare menar att hon försöker dra nytta av åldersblandningen genom att försöka få barn, med olika förutsättningar, att lära av varandra och lösa problem tillsammans. Hon tordes inte förr då hon arbetade i "vanlig" klass, men nu har hon vågat pröva:

> ... sätta ihop en väldigt duktig och en väldigt svag för det har ju hetat att då knäcker man varandra. Men med det här kan man ju alltså dra fram den svaga någonting otroligt, om du gör det på rätt sätt. Och det här håller jag på att experimentera lite med och jag har nog inte kommit tillräckligt långt med det, det har jag inte vågat förut med, så jag har börjat med det nu lite. Det finns inte det här hålet som jag var lite rädd för, att kan du inte det där va', utan man tar det här på allvar. Jag tänkte att ni två skulle göra det här och nu vet ni att du är bra på en sak och du är bra på en sak och nu får ni försöka att hjälpas åt och fixa det här, så det blir det allra bästa av det. Helt plötsligt kan den här lille svage också och den andre är inte alls den tuffe bästingen jämt, utan han kan vara rätt barnslig ibland, man kan även få se en annan sida även där, som är nyttig att se, som man ibland gömmer. Jag har haft den perfekt som har suttit så här förut och det tycker jag inte är riktigt normalt heller. Sen när man börjar lite så här ser man att man har rätt att vara lite larvig en stund och sänka sig lite och sen så lyfter man upp den andre. Då är man ju egentligen jätteduktig tillsammans, det blir något utav det. (4005)

När det gäller mer intellektuella kunskaper har föräldrarna svårt att bedöma om deras barn tillägnar sig mer av den sortens kunskap. Föräldrarna uppfattar dock att barnen själva är väldigt medvetna om vad de kan och vad de inte kan, hur långt de har kommit i jämförelse med andra kamrater osv. Detta blir en "sporre" för många barn att arbeta på och komma ifatt andra i klassen. En pappa ger följande kommentar till frågan om barnen "tävlar" med varandra:

> ... Ja, jag tror det till viss del ... 'han och han är i den matteboken och det ska jag hinna före' och 'han och han har läst t o m den och den sidan i den och den boken och det ska jag klara av också' ...

Föräldrarna uppfattar den här tävlan som barnen kan ha nu mer positiv än den är i åldershomogena grupper. Här är det mera en uppmuntran för barnen att lära mer. Samtidigt är det fullt accepterat att en annan kompis är på ett helt annat ställe, för de arbetar ju helt individuellt utifrån sina planeringar. Det tycker föräldrarna är skönt!

SKOBO - en besparingsåtgärd!

Har SKOBO-idén blivit som det var tänkt? Innehållet i verksamheten har, enligt personalen, i stor utsträckning blivit som det var tänkt. Värre är det med de yttre ramarna för verksamheten:

> Det enda negativa det är att det inte finns omsorg på alla moduler. Jag tycker det är för mycket med upp mot fyrtio barn på omsorgen. Det blir så väldigt stor grupp för dem som går lång tid på omsorg. Det blev ju inte som det var tänkt för det var tänkt på alla moduler. ... när man läste informationsbladen om SKOBO så stod det att de skulle slippa byta miljö och personal. Men det är det som inte blev som det skulle. Annars så tycker jag att det fungerar för barnen. (4003)

> ... vi är mycket färre personal än vad det var tänkt ifrån början. I den ursprungliga så var det mycket mera personaltäthet än vad vi är idag på barnen. Vi har ju större grupper än vad det var sagt och färre personal, men jag tror ändå att vi jobbar lite som det var tänkt. Eller som vi tror att det var tänkt. (4005)

> Som JAG hade tänkt blev det nog! Om man ser bara på siffror så blev det ju inte så. Fler barn och färre personal t ex. (4004)

Kontentan av detta är att det är för mycket barn och för lite personal i verksamheten.

Ett annat skäl till att det inte blivit som det var tänkt, framhåller en i personalgruppen, är att SKOBO från början egentligen var en ren besparingsåtgärd för det fanns varken pengar eller platser inom barnomsorgen. Enda lösningen på problemet som då tycktes finnas var att sätta in sexåringarna i skolan. Problemet finns dock kvar fast på andra ställen inom skol- och omsorgsverksamheten. När allt kommer omkring är inte sexåringarna mogna för att börja skolan. Därför måste den personal som är i verksamheten finna alternativa lösningar som är mer funktionella och praktiskt genomförbara i verksamheten. Hon avslutar och säger att

politikerna som bestämmer borde vara mer lyhörda och lyssna mer på vad professionellt folk i den dagliga verksamheten tycker om dess innehåll och utformning.

Sammanfattning Måsen

Måsen startade SKOBO-verksamheten hösten 1992. Det ordinarie arbetslaget består av sex personer; två lågstadielärare, två förskollärare och två barnskötare. Den samlade verksamhetsdagen börjar klockan tjugo över åtta och slutar tjugo i två. Totalt är 50 barn inskrivna i verksamheten. Före och efter denna tid får 37 barn morgon- och/eller eftermiddagsomsorg. Nedan presenteras en sammanfattning av de mest centrala resultaten i punktform:

- Personalgruppen har en positiv inställning till samverkan och åldersintegration.

- Introduktionen av SKOBO skedde under gynnsamma förhållanden och tre faktorer tycks ha underlättat inledningsfasen. För det första låg redan skola och barnomsorg i samma lokaler vid enheten. För det andra samverkade skol- och fritidspersonal genom sk samlad skoldag. För det tredje fanns två pådrivare, dvs en lärare och en barnskötare som tyckte det var viktigt att samarbetet mellan skol- och omsorgsverksamheten fungerade.

- Personalen upplever att den förbereddes bra genom det utbildningsprogram som kommunen ordnade inför SKOBOs genomförande.

- Personalen är enig i sin målsättning med verksamheten. Målet är att sex- till nioåringar ska gå tillsammans samtidigt som de individuellt får det stöd och den uppmuntran de behöver för att utvecklas kunskapsmässigt och socialt. Dessutom är det en strävan att lära barnen bli självständiga och hänsynstagande individer. Strategin är att inrikta arbetet mot individualiserade uppgifter och att ha lika regler, normer och värderingar i arbetet med barnen och en gemensam syn på hur de vuxna ska bemöta, förhålla sig till och handskas med barn samt uppmärksamma och försöka förstå hela barnets situation i den totala verksamheten.

- Verksamheten kretsar kring åldersblandade familjegrupper, dvs sex- till nioåringar är grupperade tillsammans och de gör olika aktiviteter, hjälper varandra, löser problem etc tillsammans i klassrummen.

- Sexåringarna har egen verksamhet, men de deltar ändå flera gånger under den samlade verksamhetsdagen i klassrumsaktiviteterna tillsammans med de andra barnen.

- Traditionella genomgångar av lärarna har nästan övergivits. Fröken går istället runt och kommenterar, ger tips och berömmer under det att barnen arbetar på självständigt i klassrummen.

- Personalen tycker att fördelen med åldersblandade grupper är att barn har större utrymme att utifrån sin förmåga och mognad inhämta kunskaper och färdigheter. Det märks inte i SKOBO-systemet om barnet ligger "före" eller "efter" sina jämnåriga kamrater.

- Delaktighet i verksamheten är ett utmärkande drag för såväl vuxna som barn. Alla hjälps åt så att allt fungerar och att arbetsdagen blir trevlig.

- Arbetet fördelas på olika ansvarsområden. Formellt ansvarar lärarna för skoldelen och omsorgspersonalen för omsorgsdelen. I realiteten samarbetar och kompletterar personalen varandra och det är ytterst aktiviteterna i verksamheten som styr arbetets uppläggning och fördelning.

- Personalen bedömer att arbetslagets kompetens är en tillgång för verksamheten. Många uppfattar att arbetslaget totalt sett breddat sitt yrkeskunnande t ex genom nya arbetsuppgifter. Alla i personalgruppen säger att de släppt sina traditionella yrkesroller.

- Personalen uppfattar att SKOBO-barn lär sig mer socialt och känslomässigt än vad barn lär som går i en traditionell skola. De känner också mer ansvar för sina klasskamrater och det finns en *vi*-känsla i barngruppen. Intellektuella kunskaper är svårare att uttala sig om.

- Personalen uppfattar att innehållet i verksamheten nog blivit som det var tänkt i SKOBO, men att det är för mycket barn och för lite personal i verksamheten. SKOBO bedöms vara en besparingsåtgärd!

Kapitel 3

HÖKEN

Några bakgrundsdata

Inne- och utemiljö

Hösten 1992 startade SKOBO-verksamheten vid Höken. Höken ligger i ett bostadsområde cirka 10 minuters gångväg från Finspångs centrum. Höken är en av två SKOBO-moduler inom SKOBO-enheten. Inom skolområdet finns också mellanstadium och högstadium. Verksamheten bedrivs i en fristående byggnad inom skolområdet. Modulen har två klassrum, ett sexårsrum, ett rörelserum, en liten dockvrå, ett personalrum, ett mindre förråds- och kontorsrum och ett kök. Lokalerna och ytorna som barnen kan röra sig på är små. Personalen påpekar att de "slagit ut några väggar" och försökt ändra en del så att utrymmena bättre ska passa verksamheten. Senast byggdes sexårsrummet om då det upplevdes vara alldeles för trångt. Viss ombyggnation skedde också i samband med SKOBOs införande.

Skolgården är stor och asfalterad. Höken ligger vid ena ytterkanten av skolgården. Personalen konstaterar att den hade blivit lovad en "tjusig" skolgård med uteklassrum, bänkar och bord med lummiga buskar omkring, men det blev bara gungor, bollplank, lekhus och rutschbana. Fördelen är att grönområden och skogen finns på gångavstånd. För övrigt är det nära till det mesta t ex centrum och badhus.

Personalgruppen

Personalstyrkan består av fem personer; två lågstadielärare, en förskollärare, en fritidspedagog och en barnskötare. Utöver ordinarie personal finns vid modulen en extra lärarresurs (50%), en elevassistent samt en person som tar hand om köket och städar lokalerna (de två sistnämnda personerna intervjuades ej). Personalgruppen upplever att den har en mångårig erfarenhet i sina respektive yrken och att det finns en mångfald av olika personligheter vilket ses som arbetslagets styrka.

Hur personalen kom i kontakt med SKOBO skiljer sig åt. De två lärarna fanns vid skolan och arbetade tillsammans när SKOBO-tanken introducerades. Sedan tillkom förskolläraren och barnskötaren. De blev erbjudna tjänst vid modulen, eftersom förskolan och fritidshemmet som de arbetade vid lades ner. Förskolläraren och barnskötaren nämner att de

delvis kände lärarna eftersom de brukade lämna skolbarn till dem. Fritidspedagogen sökte till Höken.

När det slutgiltiga beskedet kom att Höken skulle bli en SKOBO-enhet i november 1991 arbetade personalen på olika ställen inom kommunen. Personerna i arbetslaget visste inte då vilka de skulle komma att arbeta med. De båda lärarna blev en aning chockerade och smått överrumplade när beskedet kom att SKOBO skulle införas. De hade då den uppfattningen att alla åldrar *inte* skulle gå tillsammans och framför allt skulle *inte* sexåringarna sitta med i skolan. En lärare sammanfattar denna period:

> ... det kändes väldigt jobbigt. För det första: det var ju så mycket. Det var sexåringar, integration, vi skulle jobba under samma tak som nya kategorier, olika verksamheter skulle slås ihop. Jag är inte en sån där väldigt pessimistisk person, det är jag inte. Men genom att man pratar ju väldigt mycket lärare och det var ju så otroligt många som bara; ohh nej. Man blir ju påverkad av sin omgivning också. Men jag själv hade ju den uppfattningen redan innan och det var väldigt mycket, hela vår .... eller när vi blev ett lag då eller när vi visste. Så, ja hur man påverkar varandra men gruppen blev i alla fall så att, vi går inte med på allt det här. Vi går inte med på att det skall vara på det här sättet, utan vi måste utforma vårt sätt. Men vi var ju tvungna att göra för vad skall man göra? Jag sa; vad gör man om man inte vill vara med här i SKOBO? - Ja då får man söka sig något annat. Men vi visste ju samtidigt att året därpå skulle samtliga i Finspång ha det här och det är ju som det är nu. Det var ju ingen mening med att söka något annat. Det fanns egentligen inte någon reträtt för oss. Omsorgspersonalen hade ju fortfarande sina fritis och dagis men då förlorade de sina sexåringar. Så det är ju väldigt unikt, får man lov att säga, att så många beslut kom uppifrån att det här skall ni göra, på väldigt kort tid. Så det var otroligt jobbigt den våren. (3801)

Lärarnas fick välja att byta rektorsområde eller "hoppa på" SKOBO. När lärarna insåg att de hamnat i en återvändsgränd anmälde de sig som intresserade av att delta i SKOBO, men under förutsättning att de fick arbeta tillsammans. SKOBO skulle ju införas över hela Finspångs kommun, så de såg egentligen ingen anledning till att inte välja SKOBO. De visste att de trivdes bra ihop och sedan såg de:

> ... fördelarna 1) vi vet vem vi ska få jobba ihop med och 2) vi kommer att vara först ute då det kommer att finnas mest pengar - så krasst såg vi det. (3804)

Personalutbildning

När arbetslaget väl var samlat fick de utbildning tillsammans med övriga skolor i kommunen som samtidigt skulle införa SKOBO. Den ge-

mensamma utbildningen genomfördes tillsammans med en konsult. Arbetslaget var dock kritisk till konsultens sätt att arbeta.

> Vi var ju kritiska till den här konsultens sätt att jobba, vi ville ju se verkligheten och jobba med det som skulle hända .. så det här med visioner det passade inte oss. Vi ville ha det mer konkret och jobba med det direkt. Mycket av det vi gjorde såg inte vi vad det skulle va bra för! Den tid som var avsatt för planering var för kort! (3802)

Personalen upplevde sig motsträvig för den ville inte inordna sig i utbildningen, utan gå en egen väg. Den vägrade delta i vissa moment i utbildningen, eftersom den hellre ville sitta i arbetslaget och diskutera samarbete, hur den skulle lägga upp verksamheten etc. Personalen hade invändningar och lade sig i uppläggningen och det sätt som konsulten och projektledningen ville att den skulle jobba på. Under hela det första året kände arbetslaget att de från projektgruppens sida ansågs som besvärliga och jobbiga. Personalen menar att den bara eftersökte klara besked och möjlighet att kunna påverka sådant som den tyckte var fel. Det bästa stödet anser sig personalen ha fått av sin rektor. Personalen menar att denne insåg att arbetslaget ville arbeta med relevanta och praktiska frågor som rörde personalgruppen och verksamheten. Rektorn ordnade studiebesök på andra skolor som arbetade med åldersblandade klasser. Personalen fick också en vecka extra för att arbeta sig samman, ställa upp mål och planera kommande verksamhet. Extraveckan, tycker arbetslaget:

> ... löste den här knuten ... för åtta till fem en hel vecka då blir det mycket gjort. Vi fick lära känna varandra först och det är först då som man kan jobba effektivt därefter. (3804)

Om man sammanfattar SKOBOs införande på Höken utifrån personalens perspektiv har det inte skett smärtfritt. Personalgruppen tycks dock ha varit enig och stått stark gentemot projektledningen. Den valde att följa sin linje – den som den tyckte var den rätta, för att få SKOBO-verksamheten att fungera. Man kan nog också säga att det blev för mycket på en gång, dvs när fritidsverksamhet och sexåringar skulle in i skolan samtidigt som klasserna blandades över fyra åldrar.

Föräldragruppens åsikter

Vad tyckte då föräldrarna när de hörde talas om SKOBO? Informationen som föräldrarna fick vid SKOBOs inledningsfas rådde det delade meningar om. En del föräldrar tyckte att de fick svar på de frågor de hade och en del tyckte att informationen var bristfällig. Nackdelen var, tycker

några föräldrar, att de inte hade något val utan de var tvungna att välja SKOBO som skolform annars skulle de varit tvungna att flytta från kommunen. Ingen i de båda föräldragrupperna har dock upplevt delning av klasser i samband med SKOBO.

Föräldrarnas känslor inför SKOBO var blandade. Frågorna var flera; Hur skulle de små barnen klara av att vara i skolan så länge? Är inte dagarna väldigt långa? Blir det inte tufft för "hemmabarnen" som inte tidigare har varit på dagis? Hur många vuxna kommer finnas kring barnen? Föräldrarna såg både för- och nackdelar med allt.

Föräldrarna fick en del information från rektor och personal, men de upplever att de dessvärre inte hade någon som helst chans att påverka besluten. Föräldrarna tycker att personalen var mycket positivt inställd, men problemet var att den egentligen inte visste *hur* det verkligen skulle bli!

Beskrivning av verksamheten

Den samlade verksamhetsdagen

Den samlade verksamhetsdagen bedrivs mellan klockan tio över åtta till halv två. Denna verksamhet är planerad och schemalagd. Verksamheten är uppbyggd så att varje åldersgrupp arbetar för sig. Sexåringarna finns med i klassrummen vid samlingar och ibland vid teman och dylikt. När barnen är i klassrummen sitter de i fem åldersblandade grupper, men de arbetar inte med utgångspunkt i denna indelning. Undervisningen samordnas mellan de båda klassrummen genom att lärarna ibland delar upp barnen årskursvis beroende på aktivitet. De olika åldersgrupperna kallas "hararna", "tupparna", "hamstrarna" och "kaninerna" istället för "sexåringar", "ettor", "tvåor" och "treor" och de finns företrädda i båda klassrummen. Lärarna ser fördelar med att kunna samla barnen åldersvis för då kan t ex "hamstrarna" (årskurs 2) från båda klassrummen göra aktiviteter tillsammans, ha gemensamma genomgångar etc.

Barngruppen

Hösten 1994 var totalt 51 barn inskrivna i verksamheten. Av dessa barn är 14 sexåringar, 11 sjuåringar, 13 åttaåringar och 13 nioåringar. Två av nioåringarna går dock tillsammans med gruppen åttaåringar och en sjuåring går tillsammans med sexåringarna. Barnen är uppdelade på två klasser: Rosa klassrummet och Blå klassrummet. I det "Rosa" går 25 barn, varav 12 flickor och 13 pojkar och i det "Blå" 26 barn, varav 10 flickor och 16 pojkar. Fördelningen mellan åldrar är relativt lika i de två grupperna, vilket kan ses i tabell 3.

Tabell 3. Frekvensfördelning över åldrar i Rosa och Blå klassrummet

Klass/ Åldrar	Rosa n=25	Blå n=26
6-åringar	7	7
7-åringar	5	6
8-åringar	6	7
9-åringar	7	6

Morgonpasset

Den samlade verksamhetsdagen börjar med att samtliga barn samlas i sina respektive klassrum och har samling. Alla barn som får plats sätter sig på den fyrkantiga mattan som är placerad framför "svarta tavlan" i klassrummen. De övriga barnen och läraren sätter sig bredvid ringen på stolar. Barnen berättar olika saker och händelser för varandra och läraren. Under samlingen brukar någon i omsorgspersonalen sitta bakom barnringen och gå igenom "kontaktböckerna" för att se om det finns något meddelande från föräldrarna till personalen. Dessa böcker utgör personalens länk till föräldrarna och vice versa. Vid halv nio när samlingen är slut går sexåringarna in med sin grupp till sexårsrummet eller rörelserummet och har sexårsverksamhet. Förskolläraren har förberett verksamheten. Tillsammans med förskolläraren har sexåringarna ytterligare en samling för sig själva. Därefter har de "traditionell" sexårsverksamhet, fri lek etc.

Efter samlingen arbetar de övriga barnen oftast individuellt med eget arbetsschema i svenska och matematik. Finns det någon sexåring som är "tidig" får denne vara med och arbeta självständigt under morgonpasset. Strävan är att utöka sexåringarnas deltagande i klassrumsaktiviteterna. Arbetspasset sträcker sig fram till halv tio då det är fruktstund och sagoläsning. Vid denna stund delas barnen åldersvis in i fyra olika grupper. De vuxna har en bestämd grupp t ex "ettorna" som de alltid läser för i bestämda rum. Sagostunden bryts klockan tio då det är rast.

Förmiddagspasset och lunch

Efter rasten är det ett nytt arbetspass. Passets innehåll kan variera. Ibland har några barn fria aktiviteter, gymnastik, andra arbetar efter arbetsschemat och ibland kan det vara tema. När det är tema är vanligtvis alla barn samlade.

Varje dag före lunch har en i personalgruppen avslappning med några barn i arbetsrummet. Vid halv tolv serveras lunchen i klassrummen. Några barn dukar och lägger ut placeringskort på borden. Det betyder att barnen skiftar och sitter på olika platser vid måltiden. Maten bjuds ur karotter som står på borden. Barnen tar själva mat. Det finns alltid någon eller några vuxna som äter i klassrummen tillsammans med barnen. När barnen ätit har de rast till klockan tjugo över tolv.

Eftermiddagspasset

Eftermiddagspasset ägnas oftast åt lättsammare aktiviteter. Exempelvis ligger bild och musik var sin dag efter lunch. Tjugo över ett är det samling för alla barn inne i klassrummen. Vid samlingen går bl a läraren eller omsorgspersonalen igenom vilka barn som ska vara kvar på eftermiddagen. Skoldagen slutar klockan halv två. De barn som inte har omsorg går hem och de som ska stanna kvar går ut och har rast. Rasten symboliserar skoldagens slut och omsorgsverksamhetens början. Det är viktigt, menar personalen, att det finnas en tydlig gräns mellan skoldag och omsorg och denna utevistelse är gränsen.

Morgon- och eftermiddagsomsorg

Morgonomsorg

I omsorgen är cirka 30 barn inskrivna (hösten 1994). Omsorgsverksamheten öppnas klockan halv sju av omsorgspersonal från Höken eller den intilliggande SKOBO-modulen. Personalen turas om att öppna (och stänga) verksamheten. Nästa person inom omsorgen kommer klockan sju.[4] Frukosten serveras klockan kvart över sju. Till frukost kan antalet barn variera mellan 10-15. Kvart i åtta ska *alla* barn, även de som haft morgonomsorg, gå ut på skolgården och invänta att den samlade verksamhetsdagen ska börja.

Eftermiddagsomsorg

Barnen börjar eftermiddagsomsorgen med utevistelse. De får komma in klockan två, men är det fint väder är de ute längre. En ur omsorgspersonalen förbereder och två barn hjälper till och dukar fram mellanmålet. Barnen samlas efter utevistelsen och sedan äter de mellanmålet vid halv tre. Verksamheten på eftermiddagen är inte planerad och organiserad, utan aktiviteterna är till stor del fria. Oftast orkar inte barnen med mera efter den intensiva skoldagen. Efter fyra är det en person ur omsorgen kvar till klockan sex då verksamheten stängs. Stängningen alterneras

[4]Från och med våren 1995 är detta ändrat. Det är endast *en* personal som kommer på morgonen och två personal går istället kvar till halv fem.

mellan Höken och den andra SKOBO-modulen. Två dagar i veckan går Hökens barn över till den andra modulen och vice versa. På fredagar är stängningsschemat rullande.

Verksamhetens mål och utformning

Personalens mål med verksamheten

Personalen har olika åsikter då det gäller målen med verksamheten. Ska en sammanfattande bild ändå ges är det gemensamma målet att försöka ge barnen trygghet under verksamhetsdagen. Personalkategorierna beskriver trygghetsmålet utifrån olika yrkesperspektiv. Förskollärarens mål är att få sexåringarna förberedda inför skolan. Fritidspedagogens mål är att lära barnen hänsynstagande. Barnskötarens mål är att man som vuxen ska finnas till hands för att barnen ska känna sig trygga. Hon säger också: "Om ett barn ska vara tryggt så måste det vara så få vuxna som möjligt." En lärare strävar efter att få harmoniska barn, vilket också kan relateras till trygghet. Den andra läraren nämner i mer generella termer att SKOBO-verksamheten, som sådan, kan få barnen att känna sig trygga.

Lärarnas ambition är också att sträva efter mål som de relaterar till läraryrket. I detta ligger att försöka ge barnen kunskaper:

> ... dom ska alltså inte komma ut härifrån med sämre kunskaper! Och det här med kunskap det är ju så mycket mer än det man vanligtvis menar med kunskap ... (3804)

När lärarna nämner kunskaper så menar de kunskaper i vid bemärkelse, dvs både bokkunskaper och sociala färdigheter. Betoningen ligger dock på teoretiska kunskaper. Intentionen är att variera skoldagens innehåll så mycket som möjligt. Barnen ska använda huvud (lösa problem), kropp (rörelse) och händer (hantverk) under en verksamhetsdag. Målet kan uppnås genom att varva teoretiska och praktiska inslag i verksamheten. En lärare säger emellertid, att lärare har högre ambitionsnivå än omsorgspersonalen vad gäller målen. Lärare vill att det ska finnas ett mål med allt som görs i verksamheten, även om det "bara" är fri lek eller något liknande. En omsorgspersonal nämner att deras mål är att se till att barnen fungerar tillsammans med andra personer och ge barnen social träning för att klara sig i skolan och samhället i stort.

Sammanfattningsvis kan konstateras att personalgruppen har en något splittrad uppfattning vad gäller verksamhetens mål. Flertalet i gruppen har dock som mål att ge barnen trygghet under den tid då de vistas i verksamheten.

Hur personalen utformar verksamheten

Arbetsfördelning

Arbetet under verksamhetsdagen upplevs som mer inrutat nu än personalen är van vid från traditionell skola och barnomsorg. Arbetsdagarna är fulla av aktiviteter som kan vara ganska tröttsamma, men oftast ändå roliga, tycker personalen. Arbetet fördelas utifrån vad var och en i arbetslaget är bra på. Lärarna konstaterar att de är bäst på undervisning, därför arbetar de med undervisning i klassrummet. Lärarna tycker att professionerna ska utnyttjas vid arbetsfördelningen:

> Vi har ju fått utbildning på huvudsakligen undervisning och då har vi huvudansvaret där. Tema är ju annorlunda. För där är det ju inte undervisning direkt så där delar vi upp arbetet. Nu framöver ska [förskolläraren] få vara hos mig med ettorna på torsdagseftermiddagar så får någon annan ta hand om sexåringarna då. Jag tror det kan vara roligt för dom att komma in lite i det. Och sen har vi vissa andra bitar för sexåringarna på våren men då är det i en undervisningssituation. Var och en jobbar alltså med det som man är bra på så FA-passen t ex har ju den andra personalen. (3804)

Omsorgspersonalen tar hand om de "fria" aktiviteterna. Gymnastik, musik, tema etc delar omsorgspersonal och lärare på sinsemellan. Vissa stunder, vissa dagar i veckan fungerar omsorgspersonalen som extra resurs i klassrummen t ex när barnen läser högt för någon vuxen, när den tar hand om sagostunden mm. Omsorgspersonalen menar att den och lärarna ofta arbetar "två och två" i klassrummen och att den då har den "hjälpande" rollen i arbetslaget. Två citat illustrerar detta:

> Jag försöker ju finnas till för alla, vara hjälpsam och hjälpa till där det behövs. Så fungerar vi alla. (3802)

> ... man går in i sexårsgruppen och hjälper till där och i klassrummet och hjälper till där å ... det är ju samverkan tycker jag. Men man ska ju inte gå in för mycket och rucka på varandras ... idéer och ansvarsområden. (3806)

En av lärarna är också arbetsledare och har det övergripande ansvaret för verksamheten. Arbetslaget upplevs fungera under demokratiska former. Har det funnits problem inom personalgruppen har den kunnat jämka. Vem tar beslut? Samtliga i personalstyrkan uppger att de känner sig delaktiga i de fattade beslut som rör arbetslaget.

Personalkonferens

Varannan onsdag efter arbetstidens slut har personalen konferens. Denna onsdag har omsorgspersonalen inte någon "stängning", utan hela arbetslaget kan sitta ostört. På personalkonferensen planerar arbetslaget gemensamma aktiviteter t ex teman, utedagar. I mån av tid utvärderas också aktiviteterna, men arbetslaget upplever att de är "dåliga" på att dokumentera uppföljningar av genomförda aktiviteter. Personalen tycker ändå att den utvärderar fortlöpande, fast mer informellt. Den kan t ex sätta sig ner på en rast och prata om hur en aktivitet fungerade, hur det blev, vad som ska förbättras till nästa gång osv. Ibland utvärderar enbart lärarna tillsammans.

Individuell planering

Förutom den gemensamma planeringen vid personalkonferensen har varje personalkategori/personal veckovis avsatt tid till enskild planering. Lärarna planerar regelbundet tillsammans måndagar, tisdagar och onsdagar (varannan onsdag med hela arbetslaget). Främst planerar de svenska och matematik gemensamt, men ibland även OÄ. Lärarna orkar inte samplanera allting, utan då delar de upp planeringen och planerar enskilt vissa delar i undervisningen. En lärare konstaterar:

> ... OÄ:n planerar vi dels var för sig som nu har jag rymden och [andra läraren] religion för tvåan. Vi orkar inte samplanera allt. PLUS att det är mycket bättre att jag har rymden med alla tvåor än att hon ska ha en och jag en. Om man ska klara det här med SKOBO enligt de resurser som finns så måste man göra så här. Vi tycker att det vore slöseri att ha två lärare som har rymden ... det andra planerar vi måndag tisdag och onsdagar har vi konferens vi lärare och varannan vecka är hela personallaget med. Och se'n en kväll i månaden träffas ALL personal [+ andra enheter vid skolan]. Så planeringen är ju mycket tyngre nu jämfört med tidigare. Det är ju en försämrad arbetssituation för oss. Och det är ju inte bara planering den här tiden utan också elevvård mm. (3804)

De tre bland omsorgspersonalen har en halvtimmes gemensam grovplanering förlagd till måndagar efter lunch. De lägger då upp veckans kommande aktiviteter, främst de "fria aktiviteterna" under den schemalagda verksamhetsdagen. Därefter finplanerar var och en individuellt sin verksamhet. Förskolläraren planerar för sexårsverksamheten varje onsdag en timme efter lunch. Fritidspedagogen lägger upp sitt arbete under en förmiddagstimme varje vecka. Barnskötaren har cirka en och en halv timme till planering under veckans verksamhetsdagar.

Hur fungerar det i klassrummen?

Delade åldersgrupper i åldersblandad klass

Som tidigare nämnts, arbetar man huvudsakligen med uppdelade åldersgrupper, vilket betyder att ålderssamverkan är begränsad. Barnen har sina speciella platser i klassrummen i åldersblandade grupper, men själva verksamheten är oftast åldersuppdelad. När barnen arbetar i klassrummen är de uppdelade. Uppdelningen grundar sig på vilket kunskapsstoff som ska överföras till barnen samt vilka utbildningsavsnitt som ska avverkas. Oftast grupperas två angränsande åldrar. Exempel på uppdelning: när en lärare har genomgång i matematik med sju- och åttaåringarna, kan den andra läraren ha alla nioåringar inne hos sig i det andra klassrummet. Sexåringarna har sin sexårsverksamhet.

När det inte är genomgång arbetar barnen mestadels självständigt med sina "arbetsscheman" (svenska och matematik). Arbetet i klassrummet ska ske under lugn och ro. Lärarna kräver att barnen ska vara "tysta" och sitta stilla på sina platser. Fröken, framför allt i det ena klassrummet, är dominant och leder arbetet med fast hand. Barnen får ibland arbeta tillsammans. För det mesta arbetar barnen då med uppgifter parvis. Oftast är det lärarna som arrangerar samarbetet över åldrar.

Om problem uppstår kan samverkan initieras av barnen själva, men lärarna vill vara de första att få reda på att problem uppstått exempelvis genom att säga: Är det problem? Har du problem?

Ibland skvallrar barnen på varandra och äldre barn talar om för de yngre vad de *får* och *inte får* göra. När ljudnivån i klassrummet blir för hög säger lärarna ifrån: "nu är det alldeles för hög ljudnivå" eller "nu är det stökigt här inne". Fröknarna ber barnen vara tysta. De påminner ständigt om att barnen säkert inte har tid att prata, eftersom de har mycket arbete som väntar. Barnen "hyschar" då och då och bevakar varandra genom att göra "tyst-tecknet".

De båda lärarna förhåller sig på olika sätt när det gäller att hjälpa barnen. I det ena klassrummet går fröken runt och hjälper de barn som "räcker upp handen". Hon vill inte att barnen ska stå runt henne och få hjälp, det är hon som ska gå runt till barnen och ge hjälp. Den andra läraren har ett annorlunda förhållningssätt. Där kan barnen stå på rad för att få vidare anvisningar, medan läraren själv sitter hos ett annat barn.

De förhållanden som råder i klassrummen är oftast tämligen skollika.

Samverkan mellan personalen

Hur tar sig samverkan mellan personalen uttryck i klassrummen? Observationsdatan visar att vid lektionerna är det lärarna som håller i undervisningen genom att ha genomgångar, ge instruktioner etc. När om-

sorgspersonal och lärare arbetar i klassrummen är omsorgspersonalen tyst och tillbakadragen. Den har rollen som hjälpreda och kan, om så skulle behövas, ge ett extra handtag. Ibland kan omsorgspersonalen hålla i arbetspass, men då oftast vid praktiska aktiviteter och under överinseende av läraren. Relationen mellan personalkategorierna är hierarkiskt betonad, dvs det är lärarna som är överordnade och omsorgspersonalen som är underordnad.

Uppfattningar om SKOBO-verksamheten

Samverkan mellan olika personalkategorier

Måluppfyllelse kontra problemlösning i grupp

En första förutsättning för samverkan är att personalen verkligen vill samverka. Uppfattningen om samverkan skiljer sig åt mellan personalkategorierna. Lärarna relaterar samverkan till att arbetslaget ska "sträva efter" att uppnå samma mål t ex med barnen och verksamheten. En lärare säger:

> ... har man samma mål som jag sa, då är det perfekt. Men har man inte det då blir det mera på det praktiska planet att man kan samverka omkring för att nå var och en då fram på något sätt. Att man hjälps åt för att nå ett mål. (3801)

En annan lärare säger:

> Det är ju att sträva mot samma mål ... Man skall inte bara sitta för att man skall sitta. Då måste man också säga det att det här är ingen ide t ex med bilden att vi sitter flera stycken för jag kan ju också känna det ibland att det här angår faktiskt inte mig och det måste man ju ha rätt att säga, utan att det är något fel. Samverkan är inte att alla sitter i samma rum, utan att man jobbar för samma mål. (3805)

Förutom att lärarna refererar samverkan till att försöka nå gemensamma mål tycker de att samverkan också kan hänföras till att personalen jobbar ihop. Hela tiden är det ett givande och tagande av varandras kompetens. Alla ska kunna ta sin del av ansvaret och på bästa sätt utnyttjas för att verksamheten ska fungera. Dessutom krävs ärlighet mot varandra och det är viktigt, menar en lärare att:

> ... man kan lita på att alla säger vad dom tycker i det forum vi har när vi träffar ihop. ... Jag försöker att höra efter vad alla tycker, försöker vara öppen och ärlig och tala om även när jag tycker att saker inte är så bra. Det är ju det svåra! Och jag vill ju att andra ska vara så mot mig. (3804)

Omsorgspersonalen å sin sida tycker att samverkan betyder att "jobba tillsammans" och att "lösa olika problem som dyker upp tillsammans". De tolkar att samverkan är när man *är* ett sammansvetsat gäng som kan lösa problem, prata om händelser etc. Att ha ett fungerande samarbetet mellan arbetslagets medlemmar är A och O, annars kan det vara svårt att få arbetet att fungera.

Den samstämmiga uppfattningen bland personalen är att arbetsuppgifterna i SKOBO-verksamheten inte nämnvärt skiljer sig från de traditionella uppgifterna. Den stora skillnaden är dock hur verksamhetsdagen, dvs skoldel och omsorgsdel är strukturerad. Personalen upplever att verksamhetsdagen är mer organiserad och planerad än tidigare. I arbetslaget känner de sig mer beroende och uppbundna av varandra och det tycks finnas färre möjligheter att styra det egna arbetet. En lärare utbrister:

> Det är mycket, mycket mera samarbete, mycket, mycket mera planering, mycket, mycket mera skärpning ... ja, jag kan inte komma en dag och inte vara förberedd. Vi har ju insyn från alla håll. (3801)

Ideologiska och praktiska hinder

Personalen tycker att samverkan i arbetslaget fungerat över förväntan och tror att det beror på att den försökt bjuda till. Såväl lärare som omsorgspersonal pekar ändå på vissa svårigheter kring samverkan. Personalen uppfattar att det finns både ideologiska och praktiska hinder som försvårar samverkan mellan dem. Beträffande ideologiska hinder säger en i personalgruppen:

> För mig var det två kulturer som plötsligt möttes. Det var lärarkulturen och barnomsorgen, det var olika sorters människor som jag upplevde det. (3805)

Ideologiska värderingarna och olika synsätt finns i grund och botten som ett hinder för samverkan. Mestadels kan det yttra sig genom att personalen *inte* är samstämmig i sin uppfattning eller att den har olika ambitionsnivå då den ska samarbeta. En i arbetslaget framhåller:

> Om man ska samverka inom ett tema t ex, då gäller det att vi tycker ungefär lika. Annars kan det vara svårt. Tycker man inte lika då är det svårt att genomföra temat, men tycker alla att det är bra eller roligt så är det mycket enklare. (3803)

Det märks också att lärare och omsorgspersonal har olika referenspunkter. Som lärare, tror både lärarna och omsorgspersonalen, tänker man

mer på undervisningsdelen och dess mål samt barnens kunskapsmässiga utveckling. En ur omsorgspersonalen utbrister:

> En lärare ska ju tänka på barnet utifrån läroplan och kunskapsmässigt så det säger ju sig självt, vi tänker ju inte likadant även om vi har samma grundsyn! För vi har ju ändå olika arbetsuppgifter, olika utbildning och olika yrkesroller - det är väl inte meningen att vi ska ta varandras där heller!? .. Sedan har vi ju olika seder [traditioner] eftersom vi har olika utgångspunkt. (3802)

Däremot, menar samma person, kan de upptäcka att de i arbetslaget är samstämmiga i sin uppfattning om saker och ting t ex hur man gör, betraktar barnet osv oavsett yrkeskategori.

> Däremot upptäcker vi att vi ofta TYCKER likadant om barnen kommer och frågar om nånting - vi behöver inte stämma av utan upplever att vi tänker i samma banor. (3802)

Ett exempel på en samsyn som personalgruppen kommit överens om är, som tidigare nämnts, att barnen växelvis ska arbeta med händer, huvud och kropp under en verksamhetsdag. Och att alla barn ska känna sig trygga.

En av lärarna menar också att lärare – till sin karaktär, är mer reflekterande över vad de gör. Allt lärare gör har en innebörd. Hon är inte lika övertygad om att övriga personalkategorier ifrågasätter vad de gör när de utövar sitt yrke. Läraren säger:

> Vi [lärare] undrar inte bara vad vi ska göra utan också VARFÖR gör vi det här? Och kan man göra på något annat sätt. Vi gör inte bara en grej utan att reflektera! Som i den fria leken t ex så kan man ju ibland undra; måste det vara så här fritt? Kan man ha lek utan att det är fritt? Är det bra? (3804)

Å andra sidan menar omsorgspersonalen; visserligen ser lärarna barnen i den kunskapsmässiga relationen, men "vi", menar den, har istället den motoriska delen. En person från omsorgen poängterar att hon har lättare för att iaktta "hela barnet" och se problemen i arbetet. Omsorgspersonalen tror också att den ställer upp mer för lärarna i verksamheten, än vad lärarna ställer upp för omsorgspersonalen. Den nämner vidare att yrkesgrupperna har mycket att lära av varandra, men att lärarna inte tycks ha upptäckt detta.

Ser man till de praktiska hindren kan en viss irritation indirekt existera då det gäller de två olika arbetstidsavtalen (två olika huvudmän). Problemet är att lärarna har oreglerad arbetstid, medan omsorgspersonalen har reglerad tid. Detta är enerverande och försvårar samverkan tycker

flertalet i arbetslaget. Omsorgspersonalen tycker att avtalet borde ha ändrats när SKOBO startade, för då hade alla haft samma "plattform" eller utgångspunkt. Samtidigt framhåller en person från omsorgen att det rent lönemässigt skiljer sig markant åt. Lärarna, å sin sida, tycker att omsorgspersonalens reglerade arbetstid med t ex schemalagda raster gör arbetet tungrott, eftersom det hela tiden är lärarna som får ställa upp för omsorgspersonalen. Ett hinder för samverkan är att omsorgspersonalen inte kan lägga sitt schema så den är "barnfri från halv två en dag i veckan". Samtidigt tycker lärarna att det vore skönt om arbetstiden reglerades för dem så att samtliga yrkeskategorier fick samma arbetstidsvillkor. Paradoxalt nog missar de en frihet som de alltid haft som lärare. Dilemmat belyses av citatet:

> ... vi gör också tokigt, jag menar att vi ska tänka att vi ska faktiskt sitta här fram till fyra varje dag, även på fredagen. Vi kan inte gå hem då heller i så fall. Så lärare, jag håller inte bara lärare om ryggen, utan de gör mer än vad folk tror. Men dom tänker inte heller att vi ska jobba varje dag ganska länge för att ... det är många som inte gör, så säger jag. Även om jag inte jobbar på fredagen så jobbar jag ofta på söndagen, men den friheten har jag. Men reglerar dom det så förlorar jag inte på det, men det är en mindre frihet. Det tror jag skulle vara ett sätt att lättare samarbeta. (3801)

Även om lärarnas arbetstid regleras bedömer en person inom omsorgen att det nog *alltid* kommer att finnas diskussioner om och problem kring samverkan när flera yrkeskategorier "tampas" med varandra. Det kommer alltid att finnas frågor kring vem som ska göra vad i arbetet och hur. Dessvärre är detta inte alltid lika självklart från alla håll. Hon ger följande exempel:

> Om någon lärare är sjuk så kan vi hoppa in men jag tror aldrig att en lärare skulle gå in när VI är sjuka! Det känns inte lika självklart, det är den synen man har [oavsett avtal och lönesättning].

Blandade åldersgrupper

Svårt att ha sexåringar och nioåringar tillsammans

Överlag är personalen tveksam till att sex-, sju-, åtta- och nioåringar ska gå i samma grupp. Personalen hävdar att det är svårt - framför allt rent kunskapsmässigt - att ha så många åldrar samtidigt i samma grupp. Den bedömer att det inte finns så många uppgifter som en sexåring och en nioåring kan göra tillsammans. Nioåringar behöver ha svårare uppgifter än sexåringar. Rimligtvis ska inte nioåringarna behöva ta hänsyn till eller invänta sexåringarna. Personalen tror att barn i olika åldrar har

olika behov mognadsmässigt och därför har den skapat en verksamhet där barnen differentieras med avseende på ålder. Citaten ger en bild av vad arbetslaget tycker om åldersblandning:

> ... det är svårt med så många åldrar. Då ska det bara vara två åldrar bara. Då kan det vara en .. det kan jag se som en fördel rent kunskapsmässigt om det är två åldrar. Och så gör vi, vi grupperar dom ju så. Så två-treorna har vi ihop och gör grejer ihop. Och sex-sjuåringarna också. Men inte fyra år det tror jag inte kunskapsmässigt alls på ... (3801)

> ... man jobbar vissa pass åldersblandat och vissa rent ålders. ... vi har löst det så, för vi tycker att det är det allra bästa. Vi tycker inte att det ska vara blandat rakt igenom jämt, jämt. (3803)

> Det som jag kanske är lite mer främmande för är när man började jobba så hade man 7-12 och nu är det 6-12. Och det är väl kanske det här att man känner sig mera låst för dom mindre (3802)

> ... det tror jag på. I alla fall sexåringar, sjuåringar och åttaåringar! Jag är lite mer tveksam till om nioåringarna passar in i det här verkligen. För det är ett väldigt stort kliv mellan sex och nio år. (3806)

Det kan vara svårt att få traditionella genomgångar att fungera om det finns flera åldrar samlade. Lärarna konstaterar att de vid genomgångar av visst stoff måste rikta sin uppmärksamhet på de berörda barnen eller åldersgrupperna:

> Vi kan inte fara runt som skadeskjutna kråkor och hjälpa en här och en där. Vi måste kunna ha lugna genomgångar då och då när vi inte störs av frågor från de [barnen] som håller på med annat. (3804)

Vad tycker föräldrarna om åldersblandning? Överlag är föräldrarna positiva till att deras barn går i integrerade åldersgrupper, men någon förälder är också frågande till att det är så uppdelat som det ändå tycks vara i verksamheten. En mamma berättar:

> ... det är ju bra att barnen känner att de tillhör en grupp, men det verkar vara väldigt uppdelat efter ålder här; det är sjuåringar för sig, åttaåringar för sig, nioåringar för sig. Jag tror inte att det är så vanligt att man jobbar i grupper med olika åldrar.

En del föräldrar tror att barn i olika åldrar sitter vid ett och samma bord i det Blå eller Rosa klassrummet, men att de inte i någon större omfattning arbetar utifrån dessa familjegrupper. Vid t ex tema, musik och teckning tror föräldrarna dock att barnen arbetar mer över åldersgränserna.

Sociala fördelar

Samtidigt som personalen huvudsakligen är negativ till åldersintegration ser den fördelar med systemet, men då av mer social karaktär. Personalen tror att barn i SKOBO-verksamheten tillägnar sig mer sociala och känslomässiga kunskaper, än i den traditionella skolformen. Åldersintegrationen har också bidragit till att barnen visar varandra hänsyn och att de tar hand om och hjälper varandra i större utsträckning.

> ... socialt och så tror jag att de har lärt sig mera, ta hänsyn och så där, självständigare. (3801)

Gemenskapen i barngruppen har också ökat, vilket kan ha bidragit till att mobbning och bråk som förr förekom t ex på raster tenderar att ha minskat. Atmosfären i barngruppen är behagligare och de leker över åldersgränserna.

> Vi känner att vi har nått en väldigt fin atmosfär HÄR med barnen, alla 50. Dom hörs inte som man skulle kunna tro att 50 barn gör! Barngruppen är ju jättefin alltså! (3802)

De stora barnen behöver inte vara tuffa, utan de kan snarare leka med de mindre barnen. De mindre barnen å andra sidan lär av de äldre. Personalen upplever att barnen överlag är mer harmoniska.

De verkliga vinnarna i detta sammanhang uppfattas vara de små sexåringarna. De socialiseras in i skolan på ett tidigare stadium. De verkliga förlorarna, menar en personal, är fortfarande de elever som anses vara svaga i skolan. Liksom tidigare, oavsett SKOBO, kan de ha svårt att hävda sig i klassen.

Föräldrarna tror att det kan vara nioåringarna som kommer i kläm. De får ju inte hjälp av några äldre och samtidigt förväntas de ju hjälpa de yngre kamraterna. Föräldrarna tycker att det är bra att personalen tagit hänsyn till detta och ändrat på rutinerna, eftersom det blev för stor press på nioåringarna.

Kunskapsmässig utveckling

Att uttala sig om den kunskapsmässiga delen tycks vara svårare. Flera i personalgruppen tror *inte* att SKOBO-barnen fått mer intellektuella kunskaper, men de hoppas att de i alla fall fått lika mycket av sådana kunskaper som de barn i traditionell skola.

Är det något som sexåringarna missar är det den fria leken som de hade vid den traditionella deltidsförskolan. Framför allt tycker förskolläraren att den fria leken blir lidande i SKOBO den har, menar hon, en central betydelse för barns utveckling. Hennes reflektion är dock att bar-

nen inte upplever det lika negativt som hon gör, när denna lek ständigt avbryts av andra aktiviteter.

SKOBO-idén

Har SKOBO-verksamheten blivit som det var tänkt, den frågan ställdes till personalen. De flesta säger då "inte som dom (politikerna) hade tänkt, kanske som vi hade tänkt". Arbetslagets åsikt är att SKOBO-förslaget inte var genomtänkt från början.

> ... vad dom [politikerna] tänkte det undrar jag också ibland alltså, för det var inte genomtänkt och jag tror inte att dom hade tänkt. Politikerna hade inte tänkt. De såg det i något slags rosenrött och pengar ... Vi hade väldigt klara tankar om vad vi vill och jag tycker att vi har uppnått väldigt mycket av det vi ville. (3801)

Personalen tycker att den har nått de mål den hade föresatt sig att nå. För att nå målen har den organiserat verksamheten på sitt sätt. Åldersgrupperna har delats och sexåringarna är inte i någon större omfattning med inne i klassrummen. Förskolläraren konstaterar:

> ... från början när jag kom så trodde jag ju att 6-åringarna skulle vara med mycket, mycket, mycket mer i klassrummet än vad de är idag. Men att det här har vi ju valt själva, att göra så här, för det insåg vi ju snabbt att 6-åringarna orkar alltså inte sitta i klassrummet. Utan det var bättre att man körde utanför klassrummen i början och bara slussa in dom lite grann och sen att dom var med på vissa pass, då fick 6-åringarna ut mycket mera utav det än av att sitta still i ett klassrum hela tiden. (3802)

Det som inte heller har blivit som det var tänkt kan hänföras till materiella resurser:

> ... det skulle finnas mer folk. Man känner sig otillräcklig. Men man tummar ju inte på kunskapsbiten, man måste ju få ut kunskapen. Utan det är ju sånt där som att gå ut i skogen .. Nu är det ju mindre resurser och fler barn än det var tänkt! (3802)

> .... man oroar ju sig för de här stora barnkullarna som kommer. Det tror jag inte heller att dom har tänkt på! (3804)

> Det var väl inte tänkt att det skulle vara sådana här stora enheter. Det skulle ju vara färre barn i varje enhet. ... Men jag tror på själva idén, men se'n hur det blir i framtiden med alla neddragningar då blir man lite rädd. Det är mest det ekonomiska som bekymrar mig. Vi kan ju inte ta oss någonstans på eftermiddagarna. Så det är ju

> våran eftermiddagsverksamhet som blir mest lidande! Vi kan ju aldrig gå ner till badhuset t ex. Det funkar inte. Eller gå till skogen. Det finns ju ingen möjlighet. Lärarna tror jag inte känner så. Dom har ju fått MERA resurser om man säger så va! Men dom ser väl problem också och det beror nog på att dom inte är så vana vid nedskärningar som vi sedan tidigare. (3806)

Den sammanfattande bilden är att det är fler barn - och det kommer att bli flera barn eftersom årskullarna blir större - än det var tänkt. Modulerna är dimensionerade för cirka 20 barn i varje enhet (klass). I dagsläget har Höken 25 respektive 26 barn. Personalstyrkan har minskat. Dessutom menar omsorgspersonalen att deras eftermiddagstid blir lidande av satsningen på den kunskapsmässiga delen. Det tummas helt enkelt inte på kunskapsdelen under den samlade verksamhetsdagen!

Sammanfattning Höken

Höken startade SKOBO-verksamheten hösten 1992. Den ordinarie personalstyrkan består av fem personer; två lågstadielärare, en förskollärare, en fritidspedagog och en barnskötare. Morgon- och eftermiddagsomsorg bedrivs före respektive efter den samlade verksamhetsdagen. Cirka 30 barn finns i omsorgen. Den samlade verksamhetsdagen börjar klockan tio över åtta och slutar halv två. Totalt är 51 barn inskrivna i den samlade verksamhetsdagen. Nedan presenteras en sammanfattning av de mest centrala resultaten i punktform:

- SKOBOs införande var konfliktfyllt. Personalen upplevde flera svårigheter då fritidsverksamhet och sexåringar skulle in i skolan samtidigt som klasserna blandades över fyra åldrar.

- Personalen var inte nöjd med kommunens utbildningsprogram och den var motsträvig och oense både med utbildningskonsulten och projektledningen.

- Personalens mål varierar. För de flesta i personalgruppen är ändå målsättningen att ge barnen "trygghet" under verksamhetsdagen.

- Verksamheten är uppbyggd så att varje åldersgrupp arbetar för sig. Sexåringarna finns med i klassrummen vid samlingar och ibland vid teman och dylikt.

- Lärarna undervisar i stor omfattning årskursvis och de har traditionella genomgångar i klassrummen.

- Verksamheten utformas genom att arbetet fördelas utifrån vad var och en i arbetslaget är bra på. Lärarna har huvudansvaret för undervisning och de kunskapsmässiga delarna, medan omsorgspersonalen tar hand om de "fria" aktiviteterna och praktiska inslagen.

- Personalen upplever att verksamhetsdagen är mer organiserad och planerad än tidigare. Arbetslaget känner sig mer beroende och uppbundna av varandra.

- Personalen uppfattar att det finns såväl ideologiska som praktiska hinder för samverkan mellan personerna i arbetslaget. Ideologiska värderingar kan bl a relateras till utbildningsbakgrund, olika förhållningssätt, ambitionsnivå etc. Ett praktiskt hinder är arbetstidsavtalen, dvs lärarnas oreglerade arbetstid och omsorgspersonalens reglerade tid kan försvåra samverkan.

- Personalen har en tveksam inställning till att sex-, sju-, åtta- och nioåringar ska gå tillsammans. Personalen hävdar att det är svårt - rent kunskapsmässigt - att tillgodose behoven hos barn i olika åldrar samtidigt. Den bedömer att det inte finns så många uppgifter en sexåring och en nioåring kan göra gemensamt. Nioåringar behöver ha svårare uppgifter än sexåringar.

- Samtidigt som personalen är tveksam till åldersintegration ser de fördelar av mer social karaktär. Personalen tror att barn i SKOBO-verksamhet lär sig mer socialt och känslomässigt, än i den traditionella skolformen.

- Personalen tycker att SKOBO inte blivit som det var planerat av politikerna, eftersom sexåringarna är med mindre i klassrummen än det var tänkt. Det har ändå blivit som personalen förväntade sig att det skulle bli. I dagsläget är det också fler barn och mindre personal än planerat.

Kapitel 4

BJÖRKTRASTEN

Några bakgrundsdata

Inne- och utemiljö

SKOBO-enheten ligger i en mindre stadsdel strax utanför centrum. Lokalerna i den modul som studerats är i princip oförändrade sedan det bedrevs traditionell skolverksamhet här. En del ombyggnation inom huskroppen genomfördes dock sommaren före det att SKOBO infördes, ett arbete som inte var helt slutfört när läsåret började. Den aktuella modulen består av två "klasser" som har var sitt klassrum. Utöver detta finns en liten lekhall som bl a används till sexårsverksamhet och i anslutning till denna, ett mindre "krypin". Personalen har ett litet "kontor", cirka sex kvadratmeter, där telefonen är placerad. För att komma till detta kontor måste ett av klassrummen passeras. "Hjärtat" i huset utgörs av ett litet avlångt rum som är en kombination av; pentry (där barnen äter frukost), personalrum, målarrum och verkstad. Rummet fungerar också som "sambandscentral" där personalen utväxlar nödvändig information. I anslutning till varje klassrum finns två tamburer med toalett. Det är här barnen kommer in vid skoldagens början och efter rast. Vid ett observationstillfälle användes en tambur för en gruppverksamhet.

Personalen uppger att den är trångbodd. Eftersom många av barnen har särskilda behov; invandrarbarn, barn med inlärningssvårigheter, barn med sociala problem etc så tycker personalen att den har ett extra stort behov av stora utrymmen med t ex många smårum dit den kan gå undan med enskilda barn. Som det är idag så får personalen leta upp något utrymme som i bästa fall är ledigt när den vill sätta sig lite avskilt med något barn. Vidare önskar sig personalen ett personalrum som enbart har denna funktion, där bl a lärarna kan sitta och planera efter skoldagens slut. Personalen tycker också att det är störande när sexåringarna tvingas passera klassrummen när de ska besöka toaletten eller förflytta sig från lekhallen till något annat utrymme.

Lokalerna är inte anpassade efter hur verksamheten bedrivs idag. Enligt planerna var det tänkt att sexåringarna skulle vara inne i klassrummen under verksamhetsdagen och "utgå" från den fasta punkten vid enstaka aktiviteter i andra rum.

Skolgården består huvudsakligen av asfalt och det saknas lekredskap, bortsett från tre gungor. Personalen har blivit lovade en sandlåda, speciellt med tanke på sexåringarna, men har ännu inte fått en sådan. En lärare poängterar uppgivet:

> Man ska inte hålla på och lova och inge folk förhoppningar och sedan blir det inget! (4105)

Det som ändå upplevs som positivt är skogen, som ligger precis inpå knuten.

Sammanfattningsvis hävdar personalen att såväl inom- som utomhusmiljön är otillfredsställande.

Personalgruppen

Personalen består av nio personer; två lågstadielärare, en speciallärare, en Svenska 2-lärare,[6] en fritidspedagog, en barnskötare, en förskollärare och två assistenter varav en är utbildad förskollärare. Som parentes kan nämnas att på övriga SKOBO-enheter är det tänkt att Svenska 2-verksamheten ska bedrivas i klassrummen med hjälp av den befintliga personalen. Alla i personallaget har en omfattande yrkeserfarenhet.

Personalens första kontakt med SKOBO-idén ser olika ut. En del personer arbetade tidigare i arbetslag där någon engagerade sig speciellt i denna fråga och även senare ingick i olika arbetsgrupper där man bl a arbetade med "SKOBO-pärmen"; målsättnings- och utvärderingsfrågor och övergripande planering. Två i arbetslaget hade själva deltagit i arbetet med att ta fram mål och riktlinjer för verksamheten. Många hade vid direkta kontakter med den person som av arbetslaget benämns "kommunens eldsjäl" i SKOBO-frågan blivit informerade och entusiastiska inför tanken. Planerna på att integrera skola och fritidshem hade personalen själv haft sedan länge.

All personal, utom en, var från början positiv till planerna på att införa en integrerad skolbarnsomsorg. Det hela tycktes väldigt tilltalande; en helhetssyn på barnet, mer av lagarbete över kompetensgränser, stor personaltäthet, flera vuxna i klassrummet samtidigt, förhållandevis små klasser osv.

Den person som från början var kritisk till SKOBO arbetar med invandrarbarnen och menar att SKOBO för denna grupp och för henne personligen huvudsakligen inneburit negativa förändringar. Hela verksamheten är mer splittrad, det är trångt och hon befinner sig som på en isolerad ö även om hon under det senaste verksamhetsåret känner större gemenskap med arbetskamraterna jämfört med tidigare. (Nu är hon enbart på Björktrasten och ser det som en fördel att inte behöva ingå i flera arbetslag samtidigt.)

De flesta är kritiska till att SKOBO infördes så snabbt. Kanske borde man ha utvärderat de enheter som var igång innan man startade nya.

---

[6]En svenska 2-lärare undervisar invandrarbarn i "svenska som andra språk".

1993 blev ett påfrestande år för de inblandade personerna på denna modul. Under våren arbetade de i sin traditionella roll samtidigt som de genomgick en del utbildningar. Eftersom den ombyggnation som drogs igång under sommaren inte var klar vid höstterminens start fick personalen arbeta många timmar övertid för att saker och ting skulle komma på plats. Det innebar bl a att den fick montera hyllor och stolar i stället för att diskutera innehållet i pedagogiken, som någon uttryckte det.

När verksamheten startade var klasserna större än planerat och personaltätheten lägre. Mycket av detaljplanering måste göras nu eftersom de berörda tidigare inte kunnat föreställa sig vad det "egentligen skulle innebära att arbeta så här". En lärare framhåller att det såg väldigt bra ut på papperet men att det sedan inte blev som det var tänkt.

Lärarna känner att de blev "ålagda" att gå över från den traditionella verksamheten till SKOBO. De hade inget val. Däremot kunde omsorgspersonalen i ett tidigt skede få göra en intresseanmälan där den meddelade om den ville arbeta kvar på dagis eller gå över till skolan. Många i personalgruppen menar att det var ekonomiska skäl som vägde tyngst vid införandet av SKOBO, men det fanns också pedagogiska skäl som tycktes rimliga (se ovan).

Den sammantagna bilden är att arbetslaget på Björktrasten, med något undantag, var positiv till SKOBO när det hela skulle verkställas.

Personalutbildning

SKOBO infördes hösten 1993 och då i full skala. Den tilltänkta personalen fick under våren en del utbildning. Den bestod i ett program som var gemensamt för hela kommunen; information om SKOBO som verksamhetsform, föreläsningar om hur individen reagerar vid förändringar mm. Utöver detta fick personalgruppen arbeta med det egna arbetslaget för att diskutera grundläggande värderingar samt planera verksamheten mer övergripande. Även under hösten, när verksamheten startat, fick arbetslaget möjlighet att arbeta med planering mer i detalj.

Föräldragruppens åsikter

Vad tyckte då föräldrarna om SKOBO? Följande citat från ett par föräldrar får illustrera några föräldrareaktioner inför genomförandet av SKOBO på Björktrasten:

> Det var dåligt med information. Det var bara *att* det skulle bli SKOBO inte vad det skulle innebära! Den som skulle informera gjorde allt för att slippa informera .. spelade musik .. verkade inte vilja få frågor. Och ändå hade dom färsk erfarenhet av dom två enheter som redan var i gång. Så det tyckte jag väldigt illa om.

> Min åttaåring skulle in i SKOBO sista året på lågstadiet. Hon tyckte själv att det var jobbigt för då kom ju också sexåringarna in. Hon kälkade efter lite. Det var ju inte samma lugn som tidigare.

När vi frågat föräldrarna om deras delaktighet i planeringsfasen uttrycker en av föräldrarna sig så här:

> Ingen föräldradelaktighet. Allt var klubbat och klart. Det var ju pengar som låg bakom beslutet. Eftersom det går åt mindre personal och färre lokaler. Eller går åt och går åt mindre personal .. det skulle nog säkert behövas flera. Jag tror att dom har en ganska så tung arbetsbörda i dagsläget.

Beskrivning av verksamheten

Den samlade verksamhetsdagen

Den samlade verksamhetsdagen sträcker sig från klockan åtta till tjugo över ett. Den består av tre undervisningspass. Det första kallas morgonpasset, det andra mittenpasset och det tredje eftermiddagspasset.

I klassrummet sitter barnen i familjegrupper (sex- till nioåringar) vid något av de fyra borden. Alla har alltså sina givna platser. Under verksamhetsdagen sker emellertid en omfattande "vandring" mellan borden och barnen sätter sig ofta där det finns plats och verkar lugnt eller där någon kamrat redan sitter som de vill "vara med".

Undervisningen är olika utformad i de två klassrummen vilket bl a kan bero på att lärarna gör detaljplaneringen var för sig. I klassrummet arbetar så gott som alltid klasläraren och assistenten tillsammans.

Den kontinuerliga kontakten med föräldrarna upprätthålls med hjälp av kontaktböcker som lämnas till skolan varje dag. I dessa kan föräldrarna lämna meddelanden om barnen och sedan skriver fröken ned sitt "svar".

Barngruppen

För närvarande (hösten 1994) finns 50 barn inskrivna i verksamheten, fördelade på två klasser: Björken och Trasten. På Björken finns det 25 barn, varav 13 flickor och 12 pojkar och på Trasten finns det också 25 barn, varav 15 flickor och 10 pojkar. Av de totalt 50 barn som finns på Björktrasten får tio barn hemspråksundervisning och tre barn har "särskilda behov". I tabell 4 sammanfattas åldersfördelningen i de två klasserna.

Tabell 4. Frekvensfördelning över åldrar inom Björken och Trasten

Klass/ Åldrar	Björken n=25	Trasten n=25
6-åringar	4	3
7-åringar	7	6
8-åringar	7	9
9-åringar	7	7

De olika åldersgrupperna har tilldelats fågelnamn och man talar medvetet om dem som just Svanarna, Tärnorna etc. Personalen talar alltså inte om barnen som sjuåringarna, åttaåringarna osv.

Morgonpasset

Varje dag börjar med en tjugo minuter lång samling. Sexåringarna har en egen samling i sexårsgruppen alla dagar utom fredag, då de är med i klassrummet. Däremot är samtliga 25 barn församlade i klassrummet vid samlingen sist på skoldagen, under cirka 10 minuter. Morgonsamlingen är det oftast klassläraren som håller i, men två dagar i veckan så gör assistenten i respektive klass detta medan läraren arbetar avskilt med något eller några barn som behöver specialundervisning. Samlingen liknar mycket en "dagissamling". Alla sitter på mattan som ligger på golvet. De vuxna kollar upp vilka som är närvarande, barnen får berätta något om de vill, de sjunger en sång etc.

Efter morgonsamlingen är det oftast fri lek för sexåringarna i lekhallen och eget arbete för de övriga barnen. Det egna arbetet, som huvudsakligen rör svenska och matematik, bygger på att barnen gjort en egen planering, själva eller med hjälp av fröken. Barnen talar om detta inslag som "planeringen". Arbetet kan varvas med ett praktiskt inslag som innebär att eleven tillsammans med någon kamrat tar fem minuters "rast" från det teoretiska arbetet för att t ex kasta boll. Vad barnen ska göra får de reda på genom att dra ett aktivitetskort ur en speciell låda.

Kvart över nio är det frukt- och sagostund. Därefter följer rast och klockan tio är verksamheten igång igen.

Mittenpasset

Två dagar i veckan har sex- och sjuåringar gemensam verksamhet utanför klassrummet; på måndagar har de idrott och på tisdagar går de till skogen. Åtta- och nioåringarna har eget arbete under resten av förmid-

dagen måndagar och tisdagar, medan de på onsdagar har idrott. Torsdagar och fredagar är det tema för hela klassen. Klockan elva alla dagar är det dags för läsgrupper, en sagostund före lunchen. Barnen kan välja mellan den lätta sagan (bilderbok) och fortsättningssaga. Totalt finns tre läsgrupper igång parallellt: en bilderboksgrupp i respektive klassrum samt gruppen "fortsättningssaga" med barn från de båda klasserna, som valt att lyssna till en kapitelbok.

Två barn, dukvärdarna, dukar samtidigt borden i klassrummet tillsammans med en vuxen, dock ej alltid samma person, som sedan också äter med barnen. Samma barn ser till så att maten kommer på bordet och säger sedan "varsågod", cirka klockan kvart över elva.

Eftermiddagspasset

Eftermiddagspasset börjar klockan kvart över tolv. Måndagar och tisdagar är det eget arbete respektive praktiskt arbete direkt efter lunch. Åtta- och nioåringarna har eget arbete under alla arbetspass måndag och tisdag.

På onsdagar är det "sång, dans och drama" för hela barngruppen. Torsdagseftermiddagarna är lite speciella för då arbetar sex- och sjuåringarna i klassrummet med eget arbete, medan åttaåringarna badar och nioåringarna har praktiskt arbete (med fritidspedagogen i verkstaden). Omsorgspersonalen, en av "sexårsfröknarna", finns med sexåringarna i klassrummet. Klassläraren har parallellt hand om sjuåringarna. Ibland kan klassläraren gå iväg med sjuåringarna till något annat utrymme.

Sexåringarnas egna arbete har fler inslag av praktisk karaktär än de äldre barnens. Två av de totalt fem aktiviteterna, att bygga och att spela spel, gör barnen tillsammans med en kamrat. Matematik och svenska arbetar de med enskilt vid sina bord. De olika aktiviteterna symboliseras med olika färger och efter det att aktiviteten är genomförd kryssar barnen över t ex en grön prick i planeringsboken. I planeringen ryms de fem olika aktiviteterna på en sida och barnen måste genomföra dem alla innan de planerar nytt. På detta sätt tränas barnen stegvis inför det egna arbetet som de ska planera och genomföra som sjuåringar i klassrummet. Efter arbetspasset påminner fröken barnen om att i sin planering kryssa de saker de arbetat med.

På fredagarna har alla utom nioåringarna "Sång, dans, städa och myspys". Nioåringarna har slöjd fram till den gemensamma samlingen klockan tio över ett.

Vid dagens avslutande samling får barnen chansen att visa upp för de andra sådant de gjort klart under arbetsdagen; en saga, en duk osv. I den ena klassen talar de vuxna också om vilka som fått guldstjärna och

varför, dvs skött sig extra bra. Här tillämpas nämligen ett belöningssystem som innebär att enskilda eller grupper av barn kan få guldstjärnor vid gott uppförande.

Varje dag får det barn som ansvarat för dagboken läsa upp sin berättelse. Dagboken cirkulerar bland barnen.

Morgon- och eftermiddagsomsorg

Morgonomsorgen äger rum mellan klockan halv sju och fram till dess att den samlade verksamhetsdagen börjar och består t ex i att en del av barnen äter frukost tillsammans. På morgonen kommer, utöver Björktrastens cirka åtta omsorgsbarn, ytterligare barn från en intilliggande modul. Dessa har då redan ätit frukost på sin modul.

Eftermiddagsomsorgen är förlagd till tiden tjugo över ett till sex. Efter klockan fyra kan som mest 19 barn tillkomma från två av de andra modulerna.

Mellanmål serveras kvart över två för fritidsbarnen. Innehållet i verksamheten hålls medvetet väldigt fritt. I princip är det inte planerat på förhand utan bygger på barnens intresse och vad de orkar med efter den samlade verksamhetsdagen.

Verksamhetens mål och utformning

Personalens mål med verksamheten

De mål som personalen kommit fram till gemensamt och som tydliggjorts i deras arbetsplan innebär att den vill utveckla trygghet, självkänsla och hänsynstagande hos barnen. Vidare vill den försöka uppmärksamma varje barn och möta det på dess nivå, skapa arbetsglädje, lust att lära samt stimulera till kunskapssökande.

Vid intervjuerna med personalen fick personerna i arbetslaget möjlighet att förmedla sina personliga mål med verksamheten. Den kunde också resonera kring möjligheter att nå målen.

Vad gäller deras strävan att möta varje barn på dess nivå påpekar personalen att detta nu är möjligt eftersom det inte är så låst som tidigare då verksamheten utgick från barnets biologiska ålder snarare än mognaden.

Vad gäller trygghet och trivsel bland barnen så ser personalen denna som en nödvändig grund för att barnen ska kunna ta till sig "skolbiten", dvs lära sig läsa, skriva och räkna.

Lärarna ser det som sitt speciella ansvar att se till så att barnen tillägnar sig de nödvändiga baskunskaperna innan de går vidare till mellanstadiet. En förskollärare säger att hon dels vill ge sexåringarna det

hon gav dem tidigare men också arbeta med dem utifrån deras individuella mognad. Det kan tyckas som ett dilemma för personalen att den vill ge barnen vad de fått i det gamla systemet i de traditionella formerna och samtidigt arbeta mer utifrån mognad och dra nytta av denna möjlighet och därmed också bryta upp de invanda formerna.

När personalen får formulera sina egna mål med verksamheten är det tydligt att den relaterar målen till den "bit" var och en har huvudansvaret för. Lärarna talar om hur viktigt det är att barnen får de nödvändiga baskunskaperna. Förskolläraren och barnskötaren talar med engagemang om sin "sexårsgrupp" och att barnen där måste stimuleras socialt och känslomässigt. Svenska-2 läraren talar om sina invandrarbarn och att möta deras speciella behov och speciallärarен om sina barn, dvs de som "kanske inte riktigt passar in i bilden av det normala" och därför behöver extra stöttning. Elevassistenten talar om sin pojke eller flicka vars intressen hon vill bevaka.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det som lyfts fram som det allra viktigaste i arbetet med barnen är att skapa den trygghet och arbetsglädje som är en förutsättning för lärande och att utgå från barnets mognad vid undervisningsinsatserna.

Hur utformar personalen verksamheten?

Arbetsfördelning och arbetsledning

Det finns en rektor som har det övergripande ansvaret för hela SKOBO-enheten. Han har emellertid, enligt arbetslaget, inget inflytande när det gäller innehållet i verksamheten. Det beslutar arbetslaget om i demokratisk ordning. På Björktrasten är det för närvarande en förskollärare (assistent) som är lagledare.

Som tidigare nämnts har personalen valt att göra en tydlig ansvarsuppdelning vad gäller verksamheten. Utan denna skulle det inte fungera, menar den.

> Det blir ju så här för att man ska få vara i *något* ordentligt. Så att man inte bara hafsar runt lite här och lite där. Då gör man inget ordentligt nånstans. Så jag tycker att vi har fått ihop det jättebra. (4102)

Lärarna har huvudansvar för det egna arbetet för sju till nioåringarna, dvs de teoretiska inslagen. Fritidspedagogen tar hand om det praktiska arbetet. De som ansvarar för sexåringarna, dvs förskolläraren och barnskötaren, arbetar med dessa barn oavsett innehåll i verksamheten. För fritidsverksamheten ansvarar fritidspedagogen, barnskötaren och förskolläraren gemensamt.

Vissa i personallaget har ett mycket nära samarbete t ex de två klasslärarna och specialläraren. Specialläraren plockar ut enskilda barn ur klassen och tar dem med sig till ett litet rum i andra änden av skolbyggnaden eller sitter med dem i verkstaden. Det är främst matematik och svenska som hon arbetar med. Dessutom är hon två dagar i veckan med i ett av klassrummen.

Likaså samverkar barnskötaren och förskollärare som ansvarar för sexåringarna. De har delat upp det så att barnskötaren arbetar mycket med skapande verksamhet och förskollärare med rörelse och skolförberedelse. På grund av schematekniska omständigheter är de aldrig i barngruppen samtidigt. Sexårsfröknarna försöker emellertid skapa kontinuitet för barngruppen genom att en av dem har gruppen måndag t o m onsdag och den andra torsdagar och fredagar.

Assistenterna arbetar mest med "sina barn" men hjälper även de andra barnen i klassrummet i mån av tid. Fritidspedagogen kommer företrädesvis in i klassrummet när barnen ska arbeta med någon form av "pyssel", som hon själv uttrycker det. Svenska 2-läraren arbetar oftast för sig själv. Hon har en timme i klassrummet. De innebär att hon på torsdagar hjälper de invandrarbarn som är ettor med bokstavsträning (i *en* av klasserna). Hennes arbetsrum ligger väldigt avsides, relativt den övriga verksamheten på Björktrasten.

Bortsett från den tydliga ansvarsuppdelningen har mycket av traditionella yrkesgränser suddats ut:

> Vi gör alla allting! Nu för tiden dukar jag, torkar bord, kör matvagn och så vidare, det gjorde jag ju inte förut. Och folk som kommer hit dom säger att dom ser ju inte vem som är vad [dvs lärare eller omsorgspersonal] och det är ju dit vi vill komma. Men däremot när någon är sjuk så kan det vara en förskollärare som går in i klassen men det har ännu inte förekommit att en lärare går in i omsorgen. Det har med tider och avtal att göra. Vi får inte betalt för dom timmarna i så fall. (4108)

Enskild planering

Lärarna sitter tillsammans cirka en timme varje måndagseftermiddag, efter skoldagen och grovplanerar skolverksamheten. Sedan sköter de detaljplaneringen var för sig. Vid planeringen på måndagar är även specialläraren med. Det är även hon som i första hand går in i klassen om någon av lärarna är sjuk.

Förskollärare planerar sin verksamhet i princip själv. Det är bara på fredagar som hon ibland får en kort stund för samråd med den barnskötare som hon delar sexårsverksamheten med och modulens fritidspedagog. Förskollärare kommenterar förhållandet:

> Vi har varit tvungna att dela upp det för vi hinner ju aldrig prata så mycket! Och det funkar jättebra. Fast det är klart, förut var man med och gjorde allt och nu gör man vissa bitar, så det där med helheten .... (4102)

Barnskötaren å sin sida kommenterar det hela så här:

> Jag planerar själv. Jag har mina arbetsuppgifter, vi har delat upp .. och sedan planerar jag det själv. Sedan har x och jag en gemensam planering där vi skriver upp allt det vi gör. Sedan har vi egentligen ingen speciell tid för uppföljning. Vi har ingen sådan tid. (4104)

Fritidspedagogen sköter sin planering hemma under de lediga förmiddagarna, framför allt på måndagar. Hon önskar emellertid få fler möjligheter att samplanera sin verksamhet med en av klasslärarna, så att den har en tydligare anknytning till det som görs i klassrummet:

> Jag vill gärna att PA ska ha lite verksamhetsanknytning också, inte bara att dom ska sitta och göra garntofsar och pärlplattor hela tiden .... så det skulle vi påbörja nu. (4109)

För eftermiddagsverksamheten görs ingen planering, berättar fritidspedagogen. Dagen i övrigt är så hårt reglerad att det då måste finnas utrymme för barnens initiativ och att "bara vara".

Arbetslagsträffar

Var fjortonde dag hålls en "A-lagsträff" (arbetslagsträff) i skolan. Träffen är förlagd till tisdagskvällar mellan klockan sex och nio men oftast blir klockan tio eller elva innan personalen är klar. Samtlig personal deltar och för omsorgspersonalen är detta delar av "den barnfria arbetstiden". Det ingår således i tjänsten. Det är inte möjligt att samla hela arbetslaget annat än på kvällstid.

Vid A-lagsträffarna ägnar personalen sig mest åt utvärdering och uppföljning och planering av verksamheten t ex tema. Vad har varit bra respektive dåligt i klassrummet? Vidare diskuteras elevvårdsärenden. Vid tiden för denna undersökning diskuterades bl a frågan om sexårsverksamheten, dvs hur personalen ska få in sexåringarna mer i klassrummet och kunna utgå från mognad snarare än biologisk ålder hos barnen.

Hur fungerar det i klassrummen?

Individualiserad undervisning

Inledningsvis är det viktigt att påpeka att de båda lärarna på Björktrasten har samma grundstruktur för sin undervisning även om genomförandet av densamma ser olika ut. Vidare arbetar de hela tiden med "sina barn", dvs de utnyttjar inte möjligheten att då och då arbeta med modulens samtliga sju-, åtta- eller nioåringar för sig.

I klassrummen sitter barnen vid något av de fyra borden i sina familjegrupper. Det "egna arbetet" dominerar verksamheten. Klassläraren är den som organiserar, leder och följer upp arbetet. I klassrummet finns, utöver klassläraren, även assistenten. Hon hjälper "sitt" barn och ibland, i mån av tid, hjälper hon även läraren i hennes arbete. Det är tydligt att det är läraren som är den självklara ledaren och auktoriteten i rummet. Det är "hennes" klassrum och "hennes" klass. Det är också så som arbetslaget uttrycker sig.

När det är dags för andra aktiviteter som t ex specialundervisning, rörelse, idrott, slöjd, praktiskt arbete så är det barnen som lämnar klassrummet. Fröken finns så gott som alltid kvar.

När barnen lämnar sina platser i klassrummet är det främst för att hämta något material eller lämna en genomförd uppgift för rättning (på avsedd plats). Klassläraren går runt mellan borden för att hjälpa barnen, svara på frågor etc. Ofta sitter hon en stund vid något barn medan hon samtidigt är uppmärksam på om någon annan behöver hjälp.

Det egna arbetet genomförs individuellt och under tystnad. Speciellt i det ena klassrummet uttrycker fröken flera gånger att det är svårt att få något gjort om man pratar med varandra. Denna fröken markerar även tydligt att det är skillnad på "arbete" och annan sysselsättning i skolan. När man jobbar med matematik och svenska är det arbete man ägnar sig åt. Vid ett arbetspass ville t ex en flicka fortsätta att måla en stund till och bad fröken om lov till detta. Klasläraren svarade då:

> Näe, Kajsa [fingerat namn]! Du har ju inte *jobbat* någonting idag.... med matte eller skrivstil. Nu får du göra det en stund!

I det andra klassrummet är formerna friare under det egna arbetet. Barnen tar fler egna initiativ och är överlag mer självgående. Arbetslusten är påtaglig och alla aktiviteter känns lika viktiga.

Undervisningen i de båda klassrummen är individualiserad. Varje barn arbetar med uppgifter som läraren bedömt som lämpliga med avseende på barnets mognad. Sedan är det läraren som tillsammans med barnet kommer överens om hur arbetet ska genomföras. På detta sätt görs den egna planeringen upp. Det är denna "planering" som sedan är grun-

den för det individuella arbetet. Barnet arbetar sig igenom de moment som är inplanerade och gör sedan kontinuerligt upp en ny planering etc.

Barnen får ta ett stort ansvar i det egna arbetet; planera det i samråd med fröken, genomföra det och värdera sin egen insats.

När barnen inte arbetar med eget arbete (planeringen) kan de genomföra aktiviteter i par eller i mindre grupper.

Klasslärarna har då och då genomgångar "på mattan". Vid dessa står barnen och deras bidrag i centrum. Läraren och barnen för en dialog och kunskapen växer fram i denna gemenskap. Den nyvunna kunskapen kan sedan tillämpas i det egna, individualiserade arbetet vid borden.

Det är sju- till nioåringarna som framför allt deltar i verksamheten i klassrummen. Sexåringarna är bara där undantagsvis. När de har eget arbete en gång i veckan får de emellertid god träning i självständigt arbete och att följa den uppgjorda planeringen. Med liv och lust "kryssar" de sådant som är avklarat för att gå vidare till nästa moment.

Samverkan bland barnen

Det egna arbetet, dvs det arbete som dominerar klassrumsverksamheten, utförs under lugn och ro. I det ena klassrummet vill också fröken att det ska genomföras under största möjliga tystnad. Om barnen har frågor så är det hon som ska hjälpa dem. De samtal som förekommer barnen emellan handlar ofta om sådant som hur långt de har hunnit, vad som är tillåtet att göra och inte.

I det andra klassrummet är det mer av samverkan bland barnen. De är generösare mot varandra och även mer hjälpsamma. I allmänhet tycks det vara så att barnen, då de får möjlighet att samverka i klassrummet, föredrar kamrater i samma ålder och av samma kön så länge de vuxna inte tar initiativ till samverkan över ålders- och könsgränser.

En grupp får emellertid alltid stor uppbackning av de äldre och det är sexåringarna. De stora barnen tycks intuitivt ha en beredskap att värna om "de små", även då dessa inte uttryckligen ber om hjälp och stöd.
Kanske kan olika arbetsformer gynna alternativt missgynna samverkan mellan barn i olika åldrar och av olika kön? Vid samlingarna och genomgångarna på mattan är det ett givande och tagande av idéer och tankar där ålder och kön tycks ovidkommandet för erfarenhetsutbytet.

Barnen har stora möjligheter att komma till tals under samlingarna; berätta, visa saker, föreslå aktiviteter.

Barn som har svårare för sig i t ex matematik och svenska ges möjlighet att komma fram under de friare stunderna på mattan. Där kan barnen t ex berätta om sitt stora intresse för fiske; visa bilder och berätta fritt om egna upplevelser.

Genomgående är alla vuxna väldigt positiva och uppmuntrande när de arbetar med barnen. Det förekommer mycket av beröm, påhejande och glada tillrop. Personalen möter barnen med stor respekt.

Samverkan mellan de vuxna

Observationsstudien visar att arbetslaget ställer upp för att "maskineriet" ska fungera. Alla bjuder till, precis som personalen uttryckt vid intervjuerna.

De vuxna växlar några ord då de tillfälligt möts i klassrummet. De stämmer av, ber om råd, lämnar nödvändig information etc. De talar lågmält så att inte barnen ska störas i sitt arbete.

De vuxna arbetar dock inte tillsammans i egentlig mening. Var och en sköter sin del och i "skarvarna" försöker de göra övergångarna så smidiga som möjligt. Något barn hämtas av speciallärare, assistenten lämnar klassen med sitt barn för att ha rörelseträning osv.

Mellan klasläraren och assistenten förekommer helt naturligt en samverkan eftersom de båda finns i klassrummet samtidigt. Men assistenten har huvudansvaret för sitt barn och i mån av tid "hjälper" hon läraren med andra göromål.

Under det pass då sex- och sjuåringar var tillsammans i klassrummet vände sig barnen lika gärna till sin lärare som till omsorgspersonalen då de behövde hjälp.

Uppfattningar om SKOBO-verksamheten

Samverkan mellan barn och åldersintegration

Till en början var personalen lite orolig för att alla åldrar inte "skulle få sitt" i och med åldersintegrationen. I dagsläget känner den sig tryggare. I och med att barnen har sin planering så vet läraren att alla barn kommer i gång med sitt och kan sedan följa upp vad varje enskilt barn har klarat av.

Personalen är tveksam till att barnen skulle lära sig mer i en sådan här skolform jämfört med den traditionella. Den tror emellertid att barnen lär sig andra saker och i vissa fall snabbare än tidigare. Socialt sett torde barnen gynnas. De lär sig att ta hänsyn, acceptera olikheter etc.

En av lärarna berättar om hur tillfredsställande det är att se de yngre lära av de äldre. Det handlar inte minst om "social träning". Fröken behöver inte upplysa de små om vad som gäller utan de vet vad som gäller eftersom de imiterar de äldre och vill göra som de. Sexåringarna har en fadder bland nioåringarna som tillhör samma familjegrupp.

Likaså är det en stor fördel att man som lärare inför ett nytt läsår inte står där med en helt ny klass. Det finns alltid en kärna kvar trots att nioåringarna lämnat klassen och nya sexåringar tillkommit.

Samma lärare påpekar att hon måste vara särskilt uppmärksam på att nioåringarna får sitt. Det är lätt hänt att de inte får de utmaningar de behöver och heller inte den uppmärksamhet de har rätt till. Det är de små som tar för sig först och främst. I det sistnämnda instämmer de flesta i personallaget. Fritidspedagogen säger:

> Jag tror det blir bra bara man hittar *det rätta arbetssättet*. Det är nog inte så många [moduler] som har gjort det än ... då finns det möjligheter som jag tror på.

En av assistenterna uttrycker sina farhågor vad gäller viljan och förmågan att hjälpa varandra över åldersgränserna:

> Att man ska kunna hjälpa varandra .. det tror jag är lite svårt. Dom finns ju här hela tiden dom här treorna, men det tror jag är lite svårt för barnen har inte kommit in i det här riktigt att dom ska hjälpa dom här mindre. Ibland blir det jobbigt för dom, för dom tycker kanske att dom här små stör, särskilt sexåringarna, som kanske inte är så mogna för att sitta i grupp och det kan bli jobbigt för dom stora. Det har jag märkt att det blir så ibland.

Barnskötaren lämnar följande synpunkter:

> Som tanken var från början, med färre barn och fler personal, så var jag positiv, men inte som det är idag. Nu kan jag bara försöka se till så att alla barn kommer till rätt plats på rätt tid. Och är tysta och sitter ner och gör det dom ska. Det är det jag får ägna mig åt! Inom barnomsorgen fick tiden anpassa sig efter barnen. Här brottas man med tider hela tiden. Det här är en jättestor konflikt för mig!

En i arbetslaget påpekar att det kan bli mer av samverkan mellan barnen om de vuxna förmedlar det, genom att säga t ex:

> Behöver du hjälp med att skriva en trea be din nioåriga kompis om det! Jag tror att initiativet måste tas av någon vuxen! (4109))

När olika åldrar är integrerade finns alltså möjligheter för barnen att hjälpa varandra, de som ligger längre fram kan hjälpa dem som inte nått lika långt i sin mognad. Om den vuxna inte utnyttjar denna möjlighet i någon större omfattning blir hennes arbetssituation väldigt pressad, precis som en lärare ger uttryck för:

> Vi jobbar med eget arbete och planeringen och läser och räknar och *skriver och då ska man hinna med å lyssna när dom läser, hjälpa och* gå igenom ... och det kan vara lite svårt, tycker jag, att hinna med .... Att samtidigt gå igenom saker med en del barn och hjälpa dom som sitter med handen uppe. Man far som en skottspole. Och det känner jag, att man är aldrig lugn, fast man försöker vara det på ytan. Man sitter hela tiden och kollar om det är någon annan som behöver hjälp. (4110)

En förälder som intervjuades hade följande intryck av arbetet i skolan efter ett besök:

> Det är klart att är man här och hälsar på någon dag så känns det väldigt rörigt! Men det funkar ju, dom gör vad dom ska och hinner med sina planeringar.

En förälder menar att barnen blir snällare mot varandra när det finns barn i flera åldrar. Hon tillägger vidare:

> Dom [sexåringarna] är så vetgiriga och suger åt sig allt och lär sig av dom som är äldre....fast min sexåring är lite besviken över att han inte får göra mer i klassrummet.

Samverkan i personalgruppen

Personalen menar att samverkan, som för den innebär att man tar vara på vars och ens kompetens och tillsammans arbetar mot ett gemensamt mål, är något väldigt positivt och nödvändigt. Den ser det som en vinst att barnomsorg och skola nu finns under samma tak eftersom de vuxna då kan dela med sig av sina kunskaper. Detta innebär, när det fungerar, att det också är lättare att göra sig en helhetsbild av barnet.

Är det då någon skillnad på personalens sätt att arbeta nu jämfört med tidigare? Assistenten tycker att hon arbetar på ungefär samma sätt som tidigare. Hur övriga i personalen arbetar nu jämfört med tidigare har förhoppningsvis framkommit tidigare i rapporten. De flesta har fått utöka sin rollrepertoar, inte minst lärarna eftersom de nu också gör en del praktiskt omsorgsarbete t ex i samband med lunchen. I klassrummet arbetade emellertid en av lärarna med individualisering redan innan SKOBO, det är ingenting nytt för henne. Den andra läraren säger att hon hade fler genomgångar tidigare. Det var mer "prat från henne" då. Det nya är annars att spridningen i mognad bland barnen är större nu eftersom åldersspannet är större.

Skillnaden för fritidspedagogen är att hon inte planerar för fritidsverksamheten efter skoldagen (se det tidigare) däremot ser hon nu barnets hela dag och kan ha förståelse för om barnen bara vill ta det lugnt

och tycka att detta är tillåtet. Förskolläraren får träffa "skolbarnen" mer; äter med dem, dansar, läser. Hon tycker att det känns väldigt positivt.

Vision och verklighet

När personalen granskar sig själv framkommer det emellertid att arbetet än idag är väldigt uppdelat beroende på vilken yrkeskategori man tillhör. Som tidigare nämnts får personalen helhetsbilden genom att lägga ihop de olika delarna, delge varandra sina intryck av barnen, i samband med arbetslagsträffarna. Fritidspedagogen är kritisk till denna uppdelning av arbetet och säger:

> Det är ju så det ska fungera, att vi lär av varandra. Men det är hårt. Jag tror att det handlar lite om yrkesroller, att förskollärarna är lite rädda för att tappa sin bit. Nu börjar vi i alla fall att föra diskussioner för att lätta på trycket lite i den här stora sexårsgruppen. Vi behöver plocka in barn som kanske har den förmågan att sitta still, ta till sig information, att plocka in dom i klassrummet. Där tycker jag att där börjar vi lyfta!

Barnskötaren säger följande om möjligheterna att få en helhetssyn:

> Man ser inte varandras verksamheter och det tycker jag är tråkigt. Man jobbar på sitt håll, man gör sin grej och dom andra vet inte vad jag gör. Och då fungerar ju inte den här helhetssynen på barnen heller!

Speciallärarен skulle helst vilja vara inne i klassrummet och arbeta med sina barn där. Fritidspedagogen vill också komma in i klassrummet och lämna sin roll som "pysseltant". Svenska 2-läraren vill bli en tydligare länk i arbetslaget. De personer som ansvarar för sexåringarna vill i högre grad ta tillvara möjligheten att släppa "tidiga" barn till klassrummet och lyfta ut "sena" barn då och då när de inte riktigt orkar med skolarbetet.

En i personallaget ger uttryck för ett exempel på "samverkan" som kanske inte känns helt tillfredsställande. Det gäller fritidspedagogens arbete i klassen med vissa praktiska inslag som virkning och sömnad. Tidigare var det klassläraren som arbetade med detta men nu har fritidspedagogen kommit in och "tagit de bitarna från klassläraren". Notera att läraren och fritidspedagogen i det läget egentligen inte samverkar kring barnen och aktiviteten utan att läraren lämnar ifrån sig en del som hon tidigare hållit i. Fritidspedagogens önskan är ju, enligt det som framförts tidigare, att få gå in mer i klassrummet och *samverka* med lärarna i stället för att vara en "pysseltant" som sköter det praktiska arbetet som någonting vid sidan av skolverksamheten. Det bör ändå påpekas att läraren och någon av omsorgspersonalen på fredagseftermiddagar arbetar till-

sammans med t ex slöjd vid det pass som kallas "Sång, dans, städa, mys, pys".

Tiden som hinder för samverkan

För att en samverkan ska kunna komma till stånd krävs gemensam planering och utbyte av erfarenheter, tips, idéer. Till detta finns ingen tid, menar personalen på Björktrasten.

> Man måste ju ha tid att hinna prata för att det ska fungera och det är ju det som är en nackdel hos oss. Fast det är ju mer en praktisk bit. Men viljan finns ... den inställningen. Och vi har ju ett otroligt bra arbetslag. (4102)

En lärare påpekar att de är väldigt dåliga på att utvärdera verksamheten. Det finns inte tid till för att sätta sig ned tillsammans i arbetslaget och då känns det fel om bara några i personalgruppen sätter sig och diskuterar utfallet av aktiviteterna eller dylikt:

> Det var väl längesedan vi satte oss ner och tänkte efter. Det är klart att man pratar i allmänna termer; att det här gick ju inte bra eller det här var roligt .. men vi är hemskt dåliga på det. Vi bara springer om varandra .. det är tiden!" (4110)

Barnskötaren beklagar att arbetslaget inte haft tid att se över det som står i planeringspärmen sedan det skrevs hösten 1993.

> Jag skulle vilja att man planerade det här efter barngruppen och vad man har för barn inför varje termin! Och likaså utvärdera efter varje termin också så att man vet vad man ska ändra till våren. Den möjligheten tyckte jag att vi hade inom barnomsorgen.
>
> Vi har sagt att vi borde göra lite allt eftersom så att det inte blir för stora bitar. (4108)

Fritidspedagogen skulle vilja ha ett samarbete med övriga tre moduler inom enheten, just för att få tips kring det praktiska arbetet Hon känner sig ganska ensam med denna "bit" på Björktrasten. Tid saknas emellertid och de övriga i arbetslaget har inte några goda erfarenheter av tidigare försök till öppningar mot den närmast liggande modulen. I vilket fall träffas samtliga fyra moduler vid ett tillfälle i veckan i samband med "fikat" i lärarrummet.

Ännu ett hinder för samverkan, utöver tiden, är lokalerna. Eftersom det råder brist på smårum påverkas flexibiliteten negativt.

Några säger också att storleken på arbetslaget, nio personer, kan utgöra ett hinder. Informationen måste gå ut till alla och ofta blir det svårt rent praktiskt att nå alla.

Olika synsätt och yrkesroller

En av lärarna på Björktrasten tycker att hon är mer bestämd i sin kontakt med barnen än vad omsorgspersonalen är. Hon säger att det har mycket med yrkesrollen att göra och det ansvarsområde hon har, skolbiten:

> Jag upplever att jag är mycket mera bestämd .. men det är ju en annan situation när man jobbar med en klass, när det är en *inlärningssituation* än när man jobbar i verksamheten på eftermiddagar, när det är fri verksamhet så att säga. (4110)

Barnen är mer disciplinerade när lärarna håller i en samling än när omsorgspersonalen har ansvaret. Det säger många av de intervjuade. Omsorgspersonalen får oftare "höja rösten". För läraren kan det räcka med en blick och barnet vet direkt vad den betyder. Svenska 2-läraren tillägger:

> Vi lärare tänker mycket mera i pedagogiska termer, på att barn ska *lära* sig och jag tror att förskollärarna dom ser på det på ett lite annat sätt, lite mjukare tror jag. (4106)

Barnskötaren betonar att hon tänker mycket i termer av; Hur arbetar jag och varför gör jag så här? Vad är mitt mål med det här, oavsett vad det sedan blir av det? Hon tror att lärarna är mer inriktade på att de ska nå resultat:

> De är ju mer styrda av läroplanen, att man ska gå igenom det och det .... (4104)

Förskolläraren jämför omsorgspersonalens villkor med lärarnas:

> Vi kommer från en värld med inte så många *måsten*, där har man mer kunnat se till barnens behov här och nu .. Våra måsten är i så fall att barnen ska utvecklas socialt. Se'n är det ju inte så lätt för lärarna att ta dom här mindre barnen, dom är ju inte så vana vid det! (4102)

Sammantaget kan konstateras att personalen tänker ganska lika kring barnen men gör väldigt olika, pga olika yrkesroller, traditioner och styrinstrument. Speciallärarens ord får utgöra avslutning på funderingarna kring de olika yrkesrollerna.

> Annars, överlag, så har nog båda parter fått en större förståelse för varandras yrkesroller. Vi ger och tar, ger varandra råd och så. (4108)

När vi bad om synpunkter på den samverkan som enligt riktlinjerna ska finnas mellan olika personalkategorier framförde en förälder detta:

> Det är säkert positivt även om det finns hinder på vägen, innan man utvecklat det. Men det här med sexåringar är nog barnomsorgspersonalen bäst på. Det har ju inte lärarna se'n tidigare. Och dom två som vi har här har ju jobbat med lekis tidigare och vill ju gärna arbeta med sexåringarna!

Föräldraengagemanget

När SKOBO var nytt kom många föräldrar på besök. Personalen tolkar det som att många var nyfikna på "det här eländet som politikerna fått ihop". Många föräldrar var alltså kritiska då och även många lärare. Nu när debatten har lagt sig kommer det inte fler än förr, trots att personalen hade förväntat sig det eftersom skolan är lite friare idag jämfört med när föräldrarna själva gick i skolan. Det vill säga, det kommer lika få. Personalen påpekar att upptagningsområdet för deras enhet är tungt. Många familjer har sociala problem och orkar inte med att engagera sig i skolan. Föräldrarna saknar säkert ibland både tid och kraft för att komma på besök i sitt barns skola.

De föräldrar som vi intervjuat uttrycker att de, trots den jobbiga starten, idag är nöjda med verksamheten.

Blev SKOBO som det var tänkt?

Det blev inte som det var tänkt med SKOBO på Björktrasten. Personalens synpunkter sammanfattas i det följande:

- ekonomin har varit styrande och det finns inte tillräckligt med pengar
- klasserna är alldeles för stora
- tid för planering och reflektion saknas
- lokalerna är för små och är ej ändamålsenliga
- sexåringarna har inte integrerats i klasserna.

De flesta vill emellertid inte gå tillbaka till det gamla systemet. Personalen tror på tankarna bakom SKOBO men beklagar att ekonomin styr mycket. Vidare säger personalen att det hela måste få ta sin tid. Den

måste hitta de rätta arbetsformerna och det gör man inte med en gång, som t ex det här med att sexåringarna ska komma in i klassrummet mer.

Sammanfattning Björktrasten

Björktrasten blev en SKOBO-modul hösten 1993. Personallaget består av nio personer; två lågstadielärare, en speciallärare, en Svenska 2-lärare, en fritidspedagog, en barnskötare, en förskollärare och två assistenter. Vid modulen bedrivs såväl morgon- som eftermiddagsomsorg. Den samlade verksamhetsdagen sträcker sig från klockan åtta till tjugo över ett. 50 barn är inskrivna i verksamheten. De fördelar sig jämnt över de två klasserna. Tio av barnen får hemspråksundervisning och tre barn har "särskilda behov". Nedan följer en sammanfattning av de mest centrala resultaten:

- Personalen tror på ett åldersintegrerat lågstadium och en utökad samverkan mellan skol- och barnomsorgspersonal. Den är också nöjd med den utbildning den fick inför SKOBO. Förändringen genomfördes emellertid alldeles för snabbt och utan en föregående utvärdering av de enheter som redan startat.

- Barnen står i centrum i verksamheten. All personal ska ha kunskap om alla barn och om "hela" barnet. De vuxna samverkar kring barnen men inte så mycket i direkt samspel med varandra. En målsättning är att barnen upplever trygghet så att de kan ta till sig kunskaper och annan positiv påverkan. Alla delar i verksamheten anses lika viktiga för barnets välbefinnande.

- Verksamheten är inte helt åldersintegrerad. Sexåringarna är inne i klassrummet i samband med lunchen, vid tema och vid det egna arbetet under onsdagseftermiddagar. De är också med i det sista passet på fredagar, som har lite friare former. Åtta- och nioåringarna är ofta i klassrummet samtidigt. Vad gäller sexåringarna strävar personalen efter att få in dem mer i klassrummet.

- Ansvarsfördelningen i personalgruppen är väldigt tydlig och traditionell. Var och en tar ansvar för sin "bit" och enligt sin yrkeskompetens. Mycket av detaljplanering och genomförande sker individuellt. Personalen arbetar på en förändring som förväntas innebära en större samverkan över kompetensgränser och mer schemalagd tid för gemensam planering och utvärdering. Den begränsade tiden och bristen på ändamålsenliga lokaler förhindrar samverkan i dagsläget.

- Föräldraengagemanget är lika litet som tidigare. En förklaring till detta kan vara att modulen ligger i ett "tungt" område, i socioekonomiskt avseende.

- De vuxna i verksamheten visar barnen stor respekt. Det förekommer uppmuntran, beröm och glada tillrop. De vuxna arbetar för att barnen ska ha det bra på Björktrasten. Även om de inte samverkar i det praktiska genomförandet av arbetet har de diskuterat sig fram till en samsyn, dvs hur de alla ska bemöta barnen, vilka regler som gäller, vilka mål de ska ha för verksamheten, hur de ska arbeta och varför just på det viset.

- Såväl personalen som de intervjuade föräldrarna tror att SKOBO är bra för barnens sociala utveckling. Mobbningstendenserna minskar, yngre och äldre barn leker tillsammans, barnen tar hand om varandra och de äldre barnen sköter i praktiken en stor del av sexåringarnas inskolning eftersom de är modeller för de yngre.

- Det var till största delen ekonomiska överväganden som låg bakom SKOBO-idén. Det här skulle bli en billigare verksamhet än den traditionella. Verkligheten stämmer inte överens med den presenterade modellen. T ex är barnen fler, personalgruppen mindre och lokalerna inte ändamålsenliga.

Kapitel 5

SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH AVSLUTANDE REFLEXIONER

I förgrunden för denna utvärdering står ett utvecklingsprojekt som rör skolbarnsomsorgen (SKOBO) inom Finspångs Kommun. Närmare bestämt ligger fokus på samverkan mellan och integration av skolans lågstadium, deltidsförskola och fritidshem (barn 6-9 år). Utvecklingsarbetet inom kommunen har lett till en omorganisation och en förändrad verksamhet inom skola och barnomsorg.

Utvärderingen har haft två uttalade syften, nämligen:

att beskriva personals och föräldrars inställning till SKOBO-verksamheten som sådan, dess grundläggande föreställningar, genomförande och eventuella effekter.

att studera hur samverkan, mellan personal, mellan personal och barn och mellan barn, tar sig uttryck i verksamheten.

En integrerad verksamhet

Skola och barnomsorg ska tillsammans forma och ta ansvar för den integrerade verksamheten. I det pedagogiska programmet[7] poängteras att man inom kommunen säkert inte kommer att finna likartade lösningar för SKOBO-verksamheten. I programmet understryks att huvudsaken är att personalen har en gemensam grundsyn, dvs att den ser barnens behov av såväl utbildning som lek och omsorg. Det tycks inte finnas några restriktioner eller färdiga mallar för hur den tilltänkta SKOBO-modellen ska se ut i praktiken. Personalen inom SKOBO har således haft relativt "fria händer" att utforma verksamheten som den uppfattar att den ska se ut. Inte minst märks detta när de tre modulerna; Måsen, Höken och Björktrasten studerats. Resultatet är tre olika SKOBO-modeller!

[7]Pedagogiskt program för integrerad skolbarnsomsorg (SKOBO), Finspångs kommun (1991).

Tre olika SKOBO-modeller

På det organisatoriska planet har skola och omsorg flyttat ihop i gemensamma lokaler. Ser man till verksamheten skiljer sig de tre modellerna åt vad gäller utformning och innehåll.

Måsen har valt att ta steget mot en integrerad verksamhet. Personalen har byggt upp verksamheten kring åldersblandade familjegrupper. Barnen sitter ihop vid borden och verksamheten kretsar kring grupperna och de aktiviteter som personal och barn gör tillsammans. Sexåringarna har egen verksamhet, men de deltar flera gånger under den samlade verksamhetsdagen i klassrumsaktiviteterna tillsammans med de andra barnen. Undervisning i traditionell mening är nästan obefintlig och arbetet har förskjutits mot ett uppsökande och utforskande sätt i klassrummen. Personalen är tillåtande och uppmuntrande och barnen är självständiga och ansvarstagande i skolarbetet. Delaktighet och vi-känsla är honnörsord för såväl vuxna som barn i verksamheten.

Vid Höken är verksamheten uppbyggd så att varje åldersgrupp arbetar för sig. De tillämpar inte i någon större omfattning familjegruppssystemet. Sexåringarna är mestadels i sitt "sexårsrum". Det finns få uppgifter som passar såväl en sexåring som en nioåring. Spridningen i mognad är alldeles för stor. Lärarna undervisar och förmedlar kunskap. Barnen arbetar med uppgifter enligt den egna planeringen. Det är mycket av individuellt arbete under tystnad. Vid kunskapsuppbyggandet förmedlar läraren en viss kunskap till barnen vid t ex genomgångar i klassrummen.

På Björktrasten är personalen överens om att "alla bitar" är lika viktiga för barnets välbefinnande, dvs barn har behov av såväl intellektuell stimulans som social träning och möjligheter till personlighetsutveckling. Barnen måste få del av "hela kakan" och detta är möjligt om varje yrkeskategori ger barnet av sin unika kompetens. Eftersom personalen delat upp arbetet så strikt utifrån yrkeskompetens har den inte möjlighet att se om barnen får allt vad de behöver. Var och en ansvarar för sin del och det är först på personalkonferensen som personalen har möjlighet att tillsammans lägga pusslet och se vad barnen fått. Personerna i arbetslaget samverkar således *kring* barnen men inte så mycket med varandra!

Genomgångar från "fröken" är färre jämfört med tidigare. Läraren har en vägledande funktion och hon stöttar och uppmuntrar barnen i arbetet. Individualisering av arbetet är inte nytt, det har förekommit tidigare, men ålderspannet är större nu. Förskolläraren och barnskötaren arbetar med sina sexåringar, i en angränsande lokal.

Mycket av traditionellt tänkande finns ändå kvar som t ex att kunskaper är skolkunskaper och att arbete är att jobba med matematik och svenska. Lärarna kämpar med att hinna med enligt läroplanen och om-

sorgspersonalen önskar sig en verksamhet som i stället utgår från den aktuella barngruppens behov.

Jämför man samspelet mellan de vuxna och barnen på de tre olika modulerna kan man säga att de vuxna intar olika strategier och förhåller sig på olika sätt gentemot barnen beroende på vilket ideal de har vad gäller barns utveckling. I Hökens klassrum går våra tankar mot ett "Piagetinspirerat" ideal i så motto att barnets mognad är utgångspunkten för arbetet och läraren assisterar barnet i dess upptäckter (Berk, 1989). Vi tror att personalens antagande är att barn i samma ålder uppnått ungefär samma mognad och därmed gemensamt kan tillgodogöra sig en viss given stimulans från läraren. Lärarna är också tveksamma till att låta barn med stora variationer i mognad samverka kring uppgifter. Barnen arbetar mestadels självständigt, med möjlighet att göra egna upptäckter.

I Måsens klassrum liknar de vuxnas förhållningssätt och deras relationer till barnen snarare de idéer som Vygotsky förespråkade. Föreställningen i denna tankeinriktning, som vi tycker stämmer överens med Måsen, är att de vuxna och äldre kamraterna kan hjälpa barnen i "den potentiella utvecklingszonen" (Wersch, 1984). Barnet går framåt i sin utveckling genom att få arbeta tillsammans med andra som nått lite längre i sin utveckling. Att få möjlighet att göra saker tillsammans med andra mer erfarna, och då sådant som man ännu inte klarar att utföra på egen hand, driver utvecklingen framåt. I Måsens klassrum sitter ofta de vuxna med vid borden och för diskussioner med barnen. Vuxna och barn arbetar tillsammans, båda parter är delaktiga i arbetet och det är "vi på Måsen" som ska greja det här tillsammans!

På Björktrasten är det svårare att få en bild av de vuxnas förhållningssätt. En möjlig tolkning är att Björktrasten rör sig från ett arbetssätt som är förankrat i barns mognad till ett mer samverkande sätt. Personalen önskar att kunna vara tillsammans med barnen i större utsträckning än vad den faktiskt är idag. Strävan är att få mera tid och/eller utrymme för att förverkliga detta mål.

Sammanfattningsvis kan sägas att de vuxna vid de tre modulerna använder olika strategier både beträffande arbetssättet i barngruppen och beträffande sina personliga kontakter med barnen. Regelbundenheter i de vuxnas uppträdanden kan återspeglas i såväl barnens handlingar gentemot varandra som i relationer i personalgruppen (Ekholm och Hedin, 1991).

Två kulturer - hur går det att samverka?

Samverkan avser inte endast organisatoriskt- och verksamhetsmässigt samarbete, utan det handlar också om att olika personalkategorier ska/-

kan samverka. Det finns flera studier (t ex Ekholm och Ellström, 1994; Dahlberg och Taguchi, 1994; Persson, 1993; Haug, 1992) som pekar på att när de två kulturerna; skola och barnomsorg möts kan det påverka såväl innehållet i pedagogiken (undervisningen) som personalens arbetsmetoder. Orsaken kan vara att yrkeskategorierna har olika traditioner med olika koder och skilda synsätt på barn och barnuppfostran. Föreställningen hos deltagarna i denna studie är att lärare och omsorgspersonal tänker och handlar olika. Av tradition betonar lärare främst barns intellektuella förmågor, medan barnomsorgspersonal snarare ser till hela barnet, dvs ser barnet som en intellektuell, social och emotionell individ. I den pedagogiska verksamheten är det lärarens uppgift att förmedla och låta barnen utveckla sina kunskaper, medan omsorgspersonalen förväntas utveckla även andra sidor. Utgångspunkten för lärares arbete är den gällande läroplanen, medan omsorgspersonalen i första hand utgår från de pedagogiska programmen för förskola och fritidshem. De olika måldokumenten betonar olika aspekter om man ser till barnen.

Hur har då samverkan fungerat mellan lärare och omsorgspersonal (förskollärare, fritidspedagog och barnskötare) i denna studie? Måsen tycks ha kommit en bit på väg när det gäller samverkan mellan olika personalkategorier. Personalen, och framför allt lärarna, har "släppt" sina traditionella yrkesroller och den arbetar på i det spår den funnit. Den ser samverkan över kompetensgränser som läraktigt och berikande för hela arbetslaget.

Björktrastens personal tycks arbeta med att försöka hitta de rätta formerna och arbetssätten för att få en fungerande samverkan i arbetslaget. Personalen tycks dock inte ha nått ända fram ännu. Viljan och ambitionen finns att med gemensamma ansträngningar finna fungerande sätt för samverkan.

Höken tycks ha valt att vara kvar i yrkeskategoriernas traditionella arbetssätt inom den nya verksamhetsformen. Samverkan bygger huvudsakligen på att personalen kan komma överens, jämka, kompromissa och ha samma uppfattning om innehåll och arbetsmetoder, dvs vad som ska göras i verksamheten och hur.

Olika kompetens – tillgång eller hinder

Olikheter i kompetens mellan de olika personalkategorierna upplevs både vara en tillgång och ett hinder för samverkan i verksamheten på de olika modulerna. Måsens personal inser att den har mycket att lära av varandra och att den kan utnyttja de olika kompetenserna istället för att vara ifrågasättande mot varandras erfarenheter. Styrkan i arbetslaget är olikheten i kompetens!

På Björktrasten tycker personalen att olikheterna mellan personalkategorierna är bra för barnens utveckling. Däremot drar inte personalen nytta av varandra i en konkret samverkan sinsemellan på grund av t ex brist på tid för planering. Den menar helt enkelt att samverkan inte kan komma till stånd utifrån en planering som var och en gjort enskilt utan samråd och idéutbyte i arbetslaget.

Vid Höken ger omsorgspersonalen uttryck för att lärarna inte upptäckt att den har mycket kunskaper att ge lärarna. Lärarna å sin sida tror inte att omsorgspersonalen har så mycket att bidra med till undervisningsverksamheten. Däremot, menar lärarna, har omsorgspersonalen mycket att ge vad gäller mer "fria" aktiviteter. Lärarna agerar "lärare" och de vill ha kontroll över undervisningen. Omsorgspersonalen tycker å sin sida att den "ställer upp" för lärarna i deras arbete. Det finns såväl ideologiska som praktiska hinder som kan försvåra samverkan.

Gemensamma mål och strategier

Att ha gemensamma mål för verksamheten är en nödvändig förutsättning för samverkan, men däremot ingen garanti för detta. Utöver detta krävs gemensamma och för *alla* tydliga strategier för hur dessa mål ska uppnås. Personalen på Måsen tycks ha klart för sig vilka mål arbetslaget arbetar efter och vilka vägar den ska använda för att uppnå målen i verksamheten. På Björktrasten har personalen samstämmiga mål, men inte de nödvändiga strategierna. På Höken har personalen mål, men tillämpar olika strategier beroende på om man är lärare eller omsorgspersonal.

SKOBO-barn - är det små sexåringar och bortglömda nioåringar?

Många av både personal och föräldrar på de tre modulerna menar att de inte behöver oroa sig för sexåringarna, men att det är värre med nioåringarna. Är det så att sexåringarna tar för sig och ser till att de får personalens uppmärksamhet, medan nioåringarna glöms bort? Risken finns att det kan bli så om problemet inte uppmärksammas av personalen. Personalen på de tre modulerna har varit lyhörda och vidtagit åtgärder för att undvika "fällan". Exempelvis finns aktiviteter där personalen endast ägnar sig åt nioåringarna och deras behov t ex förberedelse inför mellanstadiet.

Social kompetens

Den sociala kompetensen och förmågan hos barnen har utvecklats på ett positivt sätt i SKOBO-verksamheten. Oavsett hur den aktuella modellen är organiserad och utformad betonar såväl personal som föräldrar att den stora fördelen med SKOBO är just den sociala aspekten. Barnen lär sig exempelvis att visa varandra hänsyn, hjälpa och ta hand om andra klasskamrater, ansvara för egna handlingar och kamraters välbefinnande etc. Generellt tycks SKOBO-barn vara mera förstående för olikheter i kamratgruppen. Vad gäller barnens kunskapsmässiga utveckling är det svårare att slå fast om den gynnats eller missgynnats i SKOBO-verksamheten.

Några reflektioner ...

Om förändringsarbete

Införandet av SKOBO medförde en förändring för alla inblandade personer. Förändringar innebär ofta möjligheter till utveckling, såväl personligt som professionellt. En förändringsprocess är emellertid krävande. Man kan se den som en utmaning eller ett hot. Hur smärtfritt förändringen sker påverkas bland annat av vilken vinst individen upplever att förändringen leder till för henne själv, hur pass delaktig individen är i förändringsprocessen, vilken grad av trygghet hon upplever, vilken information som ges samt när och hur (Angelöw, 1991). Övergången från idé till handling blir lättare om idén är förankrad hos de berörda individerna. Hur pass förankrad var SKOBO-idén på Måsen, Höken och Björktrasten?

Personalen på Måsen uttrycker att den inte såg införandet av SKOBO som något revolutionärt. Dess bärande idéer var redan förankrade hos personalen och den arbetade redan på "SKOBO-vis" utan att egentligen veta om det. Fritidshemmet var redan integrerat i skolan och undervisningen byggde på individualisering med utgångspunkt i barnets mognad. Skol- och barnomsorgspersonal samverkade i skolarbetet. Vid starten av SKOBO kände sig personalen på Måsen även ekonomiskt gynnad.

På Höken kom införandet av SKOBO som ett påbud uppifrån/utifrån. Det fanns inga alternativ och ingen återvändsgränd. De inblandade lärarna såg inte SKOBO som en bättre skolform än den traditionella, tvärtom var de väldigt kritiska till många delar i förslaget. Hela situationen upplevdes som hotfull och det gällde att göra det bästa möjliga av läget. Den information som gavs upplevdes som otydlig och bristfällig och framför allt kände personalen att den inte kunde påverka det som skedde. Den försökte komma med synpunkter men kände sig

besvärlig och kritisk. Den utbildning som gavs upplevdes inte som relevant. Hela situationen var otrygg och den kommande verksamheten oförutsägbar.

På Björktrasten tilltalades personalen av de bärande idéerna i SKOBO. Emellertid upplever den att förändringen genomfördes alldeles för snabbt. Starten präglades av oro, otrygghet och stress. Exempelvis var lokalerna inte helt iordningställda vid läsårets början. Personalen ville få tid till detaljplanering. De inblandade visste att SKOBO nu var en realitet men kände sig väldigt osäkra på *hur* allt detta skulle genomföras praktiskt, i verksamheten.

Det sätt som SKOBO infördes på och de olika förutsättningarna i startögonblicket som fanns vid respektive modul har säkert påverkat hur genomförandet sett ut.

Om SKOBO - som framtidsmodell

Från såväl personal som föräldrar har vi fått påpekat att SKOBO är en besparingsåtgärd. Genom att föra över sexåringarna till skolan och ta in fritidsverksamheten under samma tak blir verksamheten billigare. Man kan samnyttja såväl lokaler som kompetens i form av personal. Sådana här åtgärder är inte unika för SKOBO-projektet, utan är vanligt förekommande nationellt (se t ex Söderlund, 1993).

Det finns även möjliga pedagogiska vinster i SKOBO. Även detta uttrycker både personal och föräldrar. Ingen tycks därför vilja återvända till den traditionella skolformen.

Förändringsarbete måste emellertid få ta sin tid. Det krävs också rimliga ekonomiska villkor för att verksamheten ska bli bra. En stor fördel med riktlinjerna för verksamheten är att de enskilda modulerna givits fria händer när det gäller att utforma verksamheten så som de vill ha den.

Var och en kan skapa sitt SKOBO. Det finns ingen rätt eller fel modell. Så länge personalen känner att den kan påverka verksamhetens innehåll och utforma den utifrån egna övertygelser blir den sannolikt av god kvalitet. Personalen tror helt enkelt på vad den gör. Naturligtvis är detta inte den enda förutsättningen, eller en tillräcklig sådan, för att skapa en bra verksamhet, men ändå en viktig utgångspunkt (Angelöw, 1991).

Vi är medvetna om att mycket har hänt sedan vi studerade de tre modulerna Måsen, Höken och Björktrasten. Vår studie har emellertid varit av den karaktären att vi gjort en undersökning som belyser hur det var "där och då" (tvärsnittsstudie). Man skulle även ha kunnat studera förändringar över tid för att belysa den dynamik som finns i den här typen

av verksamhet, men det var inte vår avsikt. Förhoppningsvis kan en sådan här undersökning bidra till att olika SKOBO-moduler/enheter inspireras i det dagliga arbetet och får distans till sitt eget sätt att bedriva verksamheten, dvs en möjlighet att växa och utvecklas vidare.

Referenser

Angelöw, B. (1991). *Det goda förändringsarbetet. Om individ och organisation i förändring.* Lund: Studentlitteratur.

Berk, L.E. (1989). *Child development* (third edition). Boston: Allyn and Bacon.

Dahlberg, G. & Taguchi, H.L. (1994). *Förskola och skola – om två skilda traditioner och visioner om en mötesplats.* Stockholm: HLS Förlag.

Ekholm, B. & Ellström, E. (1994). Hur tar vi hand om våra sex-åringar? En studie av sexåringar i fyra olika skolformer i Norrköpings kommun. *Minor rapport nr 21,* Linköpings universitet.

Ekholm, B. & Hedin, A. (1991). *Sitter det i väggarna? En beskrivning av daghemsklimat och barns beteende.* Linköpings Studies in Education. Dissertations no 32, Institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings universitet.

Finspångs kommun. (1991). *Pedagogiskt program för integrerad skolbarnsomsorg (SKOBO), Finspångs kommun.*

Haug, P. (1992). *Educational reform by experiment. The Norwegian experimental educational programme for 6-year-olds (1986-1990) and the subsequent reform.* Doktorsavhandling, HLS, Stockholm.

Persson, S. (1993). *Flexibel skolstart för 6-åringar.* Lund: Studentlitteratur.

Söderlund, A. (1993). *Totalintegrerad skola och fritidshem som skolmodell Erfarenheter från 5 års försöksverksamhet vid Karlbergsskolan i Stockholm - En utvärderingsstudie.* Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm.

Wertsch, J. V. (1984). The zone of proximal development: some conceptual issues. I B. Rogoff & J. V. Wertsch (Eds.), *Children's learning in the "zone of proximal development".* San Francisco: Jossey-Bass.

TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER

161 Rönnqvist, D. ANSTÄLLDAS MÖJLIGHETER TILL KOMPETENSUTVECKLING. En studie av olika personalkategorier inom sjukvården. September 1992.

162 Askling, B., Wirén, E. OM KVINNOR I SKOLA OCH VÅRD. Presentation av LING-K-projektets bakgrund och syften (Långtidseffekter av utbildning hos kvinnor). Oktober 1992.

163 Tornvall, M-L. FORSKNINGSINFORMATION FÖR SOCIALTJÄNSTEN. Professionell utveckling inom socialtjänsten med hjälp av forskningsinformation - en symposierapport. Januari 1993.

164 Askling, B., Danielsson, C. GYMNASIEELEVER OM SKOLBETYG OCH HÖGSKOLEPROV. Sammanställning av svar från en enkätundersökning våren 1992. Maj 1993.

165 Hyltén, B. EN AV MÅNGA BÄCKAR SMÅ. Utvärdering av projektet Flickor och teknik vid Linköpings Tekniska Högskola. Maj 1993.

166 Franke, A. TRAFIKLÄRARES TÄNKANDE KRING PEDAGOGISKT ARBETE. En intervjuundersökning med trafiklärare kring trafikpedagogiskt arbete. Juni 1993.

167 Apelmo, P. UTVECKLING I SKOLA OCH KOMMUNDEL. Skiftinge rektorsområde och Skiftinge kommundelsförvaltning Eskilstuna kommun. Juni 1993.

168 Forslund, K. PROFESSIONELL KOMPETENS. FYRA ESSÄER OM INLÄRNING OCH UTVECKLING FÖR PROFESSIONALITET. Augusti 1993.

169 Ericson, B. LÄSPEDAGOGISKA INSTITUTET EMIR. Första året 1992-93. Januari 1994.

170 Torstenson-Ed, T. DAGHEMSVISTELSE I RETROSPEKTIVT PERSPEKTIV. En teori- och metodprovande studie. April 1994. (Licentiatarbete).

171 Bergman, G. SJUKSKÖTERSKORS YRKESKARRIÄR OCH FORTSATTA UTBILDNING. April 1994. (Licentiatarbete).

172 Fahlén, R-M. PERSPEKTIV PÅ LÄS- OCH SKRIVINLÄRNING. Maj 1994. (Licentiatarbete).

173 Hultman, G., Klasson, A. FÖRÄNDRINGENS DYNAMIK. En problematisering av förändringsprocesser, delaktighet och lärande. Maj 1994.

174 Wirén, E. PROFESSIONAL PROFILES - Analysis of Three Traditional Female Professions. Maj 1994.

175 Ellström, P-E., Rönnqvist, D., Thunborg, C. OMVÄRLD, VERKSAMHET OCH FÖRÄNDRADE KOMPETENSKRAV INOM HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN. En studie av föreställningar hos centrala aktörer inom ett landsting. Maj 1994.

176 Rönnberg, J. (red). NEUROPSYKOLOGISKA PROBLEMSTÄLLNINGAR. Emotionella, kognitiva och kommunikativa aspekter. Juni 1994.

177 Salminen-Karlsson, M. ATT BERÄTTA OCH TOLKA LIV. Metodologiska problem i nyare life history forskning. Juni 1994.

178 Askling, B., Jedeskog, G. Some notes on TEACHER EDUCATION PROGRAMME IN SWEDEN. A background report to OECD/CERI teacher education quality study: The Teacher Education Review. September 1994.

179 Hult, H. (Ed.). SOME NOTES ABOUT TEACHER TRAINING AND THE EDUCATIONAL SYSTEM IN POLAND. Oktober 1994.

180 Larsson-Swärd, G. ÅTGÄRDSPROGRAM. EN METOD I ARBETET MED BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD INOM BARNOMSORGEN. Oktober 1994. (Licentiatarbete).

181 Eklund, H. PEDAGOGISK FORSKNING UNDER EN FEMÅRSPERIOD. En studie av innehåll och forskningsmönster i svenska doktorsavhandlingar under åren 1988-1992. Februari 1995.

182 Rannström, A. LÄRARSTUDERANDES FÖRESTÄLLNINGAR OM SIN KOMMANDE YRKESKUNSKAP. Februari 1995. (Licentiatarbete).

183 Gustavsson, M. HÖGSKOLEPROVET: "EN ANDRA CHANS" ELLER "YTTERLIGARE EN ÖPPEN DÖRR". Fem gymnasielärare om egna och gymnasieelevers synpunkter på betyg och högskoleprovet. Februari 1995.

184 Grahn Stenbäck, M. SÅNG ELLER MUSIK? En studie av musikundervisning i årskurserna 2 och 5 utifrån den nationella utvärderingen 1989. Maj 1995. (Licentiatarbete).

185 Assarsson, L. & Norling, C. HUR FORMAS EGENTLIGEN PERSONALUTBILDNING? En studie i lokalt beslutsfattande. Maj 1995.

186 Vernersson, I-L. SPECIALLÄRARENS KUNSKAPER OCH KOMPETENS. Intervjuer med tio speciallärare. September 1995. (Licentiatarbete).

187 Tornvall, M-L. & Forslund, K. LÄRARES PROFESSIONELLA UTVECKLING. Teorigrund, metodiska ansatser och egna utvecklingsprocesser. September 1995.

188 Andersson, P. STUDERANDESTRATEGIER I GYMNASIESKOLA OCH VUXENUTBILDNING - en pilotstudie. September 1995.

Avdelning, Institution
Division, Department
Institutionen för
Pedagogik och Psykologi
581 83 LINKÖPING

Datum
Date
Oktober 1995

Språk
Language
X Svenska/Swedish
Engelska/English
____

Rapporttyp
Report category
Licentiatavhandling
Examensarbete
C-uppsats
D-uppsats
X Övrig rapport
____

ISBN
91-7871-618-7

ISRN

Serietitel och serienummer
Title of series, numbering

ISSN
0282-4957

LiU-PEK-R-159

URL för elektronisk version

Title
INTEGRATION OF PRE-SCHOOL AND SCHOOL CHILDREN
Titel
SAMLING PÅ MATTIAN
En utvärdering av integrerad skolbarnsomsorg (SKOBO) inom Finspångs Kommun

Författare
Author
Ann-Sofie Bergeling och Maria Gustavsson

Sammanfattning
Abstract

This report is the result of an evaluation study of a project for integration of pre-school and school children, 6 to 9 years old, in a joint educational program. The integration project (SKOBO) has been implemented in all education units in the investigated municipality. Each school has had a considerable degree of freedom in carrying out the program with the possibility to find their "own path".

The aim of the evaluation study is, first, to examine how the staff (on three studied units) and the parents of the children comprehend the integration and the activity in the educational program and, second, to study the interaction between staff, between staff and child and between children in the classroom.

The findings from interviews with staff and parents and classroom observations showed that the units work out their own models for the integration. Among the things that differ are:

- the nature and extent of co-operation between teachers and pre-school staff
- the extent of integration of children of different ages in the class room.

Both the staff and the parents believe that this kind of educational program favours the social development of the children. They are, however, unsure whether it also favours the intellectual development of the child.

Nyckelord
Keyword
Evaluation, co-operation, integration pre-school/school.

88

"INTEGRATION OF PRE-SCHOOL AND SCHOOL CHILDREN"

This report is the result of an evaluation study of a project for integration of pre-school- and school children, 6 to 9 years old, in a joint educational program. The integration project (SKOBO) has been implemented in all education units in the investigated municipality. Each school has, however, had a considerable degree of freedom in carrying out the program with the possibility to find their "own path".

The classes in SKOBO consist of children, six to nine years old. Their teacher and the pre-school staff co-operate in the school work which is mainly individualized. Each child works with tasks that are appropriate according to his degree of maturity and his needs and interests. The staff co-operation during the school day makes possible the synthesis of both school work and play. Care and education is combined and the personnel can make use of their different qualifications in a co-operative fashion with the child in focus.

The aim of the present study is to investigate by interview how the staff (on three studied units) and the parents of the children comprehend the integration program. In addition, the interaction staff-staff, child-child and staff-child has been observed.

The study showed that the units (2 classes with staff) work out their own models for the integration. Among the things that differ are:

- the nature and extent of co-operation between teachers and pre-school staff
- the extent of integration of children of different ages in the class room.

(Quite often the six year olds were not taught in the main class room, but separately.)

Both the staff and the parents believe that this kind of program favours the social development of the children. They are, however, unsure whether it also favours the intellectual development of the child.

Key words: Evaluation, integration pre-school/school.

Linköpings University
Department of Education and Psychology
S-581 83 Linköping, Sweden

ISBN 91-7871-618-7 ISSN 0282-4957

BEST COPY AVAILABLE